

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2021-2022

Ο Πρωτοψάλτης Ιωάννης Χασανίδης
Η αντανάκλαση της Αγιορειτικής ψαλτικής παραδόσεως
στην Θεσσαλονίκη.

Πτυχιακή εργασία του Παπαβαρνάβα Δημητρίου
Υποβληθείσα στο τμήμα Μουσικής επιστήμης και Τέχνης

Επιβλέπων: π. Νεκτάριος Πάρης, Καθηγητής
Συνεργαζόμενο μέλος: Δρ. Γεώργιος Πατρώνας, μέλος ΕΕΠ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	4

Κεφάλαιο Πρώτο

Προσωπογραφία του Ιωάννου Χασανίδη

1. Η αγιορείτικη ψαλτική παράδοση κατά το β' ήμισυ του 20 ^{ου} αιώνα.	7
2. Βιογραφικά στοιχεία του Ιωάννου Χασανίδη.	10
3. Διδακτική δραστηριότητα και μέθοδος.	12

Κεφάλαιο Δεύτερο

Εργογραφία του Ιωάννη Χασανίδη

1. Εσπερινός	15
2. Όρθρος	16
3. Θεία Λειτουργία	16
4. Εορτολόγιο	17
5. Τριώδιο	24
6. Πεντηκοστάριον	24
7. Άλλα έργα	25

Κεφάλαιο Τρίτο

Ανάλυση μέλους Θ' ωδής "Άπας γηγενής" Ιωάννου Χασανίδη

1. Μέθοδος Αναλύσεως	27
2. Δομική και Μετρική ανάλυση (ποίημα-κώλα)	28
3. Ο Τέταρτος ήχος κατά τον Χρύσανθο	30
4. Συγκριτική ανάλυση του μέλους	31
Βιβλιογραφία	36

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνέντευξη Ιωάννου Χασανίδη	37
-----------------------------------	----

Πρόλογος

Με ιδιαίτερη τιμή και χαρά αποδέχτηκα την πρόταση του καθηγητή π. Νεκταρίου Πάρη να ασχοληθώ με το παρόν θέμα για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι γιατί αγαπώ και σέβομαι την αγιορείτικη ψαλτική παράδοση και το αγιορείτικο ύφος ιδιαίτερα αυτό που αναπτύχθηκε και διαμορφώθηκε στην περιοχή των Καρυών κατά τον 20^ο αιώνα. Ο δεύτερος είναι διότι μου δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθώ και να γνωρίσω περισσότερο έναν άνθρωπο τον οποίο σέβομαι και εκτιμώ για την προσφορά του στην ψαλτική τον Πρωτοψάλτη Ιωάννη Χασανίδη, ο οποίος είναι και ο κύριος εν ζωή εκφραστής του «Καρεώτικου» ύφους.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στους διδάσκοντες καθηγητή π. Νεκτάριο Πάρη και Δρ. Γεώργιο Πατρώνα. Στη φιλόλογο κ. Ρούλα Καρανάσιου για την βοήθειά της στην απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Στη σύζυγό μου Ελένη και τα παιδιά μας για την υπομονή και την στήριξή τους.

Τέλος θερμές ευχαριστίες οφείλω στον κ. Ιωάννη Χασανίδη για την πολύτιμη βοήθεια του στην ολοκλήρωση της εργασίας, για την παραχώρηση ανέκδοτων μουσικών του συνθέσεων αλλά και για την γενικότερη αγάπη και εμπιστοσύνη που δείχνει στο πρόσωπό μου.

13 Φεβρουαρίου 2022

Κυριακή Τελώνου και Φαρισαίου

Εισαγωγή

Όπως είναι γνωστό το Άγιον Όρος διατηρεί μακραίωνη ψαλτική παράδοση και μαζί με την Κωνσταντινούπολη αποτελούν τους δύο σημαντικότερους πυλώνες της ψαλτικής τέχνης. Στις βιβλιοθήκες των μονών του Αγίου Όρους διασώζονται χιλιάδες χειρόγραφα κάτι που δείχνει την καλλιέργεια, την ανάπτυξη και την διατήρηση της ψαλτικής από τους μοναχούς των μονών και των κελιών του Αγίου Όρους¹.

Σημαντικό επίσης είναι πως η καλλιέργεια αυτή της ψαλτικής στο χώρο του Αγίου Όρους υπήρξε συνεχής και αδιάκοπη σε αντίθεση με αυτή της Κωνσταντινουπόλεως, το άλλο μεγάλο ψαλτικό κέντρο όπου παρατηρήθηκε μια κάμψη κυρίως στις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Είναι άλλωστε γνωστή η πληροφορία που μας δίνει ο Χρυσάνθος στο θεωρητικό του πως ο πρωτοψάλτης Παναγιώτης Χαλάτζογλου αναγκάστηκε να μεταβεί στο Άγιον Όρος για να μαθητεύσει στην ψαλτική τέχνη καθότι αυτή εξέλιπε στην Πόλη και δεν υπήρχε δάσκαλος να τον διδάξει². Θα μπορούσαμε λοιπόν πούμε πως το Άγιον Όρος είναι αυτό που διέσωσε την ψαλτική έχοντας μια αδιάκοπη παράδοση.

Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με έναν «Αγιορείτη» πρωτοψάλτη τον Ιωάννη Χασανίδη ο οποίος όπως δηλώνει και ο τίτλος της εργασίας αποτελεί την αντανάκλαση της αγιορείτικης ψαλτικής παράδοσης στη Θεσσαλονίκη, όπου συνεχίζει να ψάλλει και να διδάσκει, αλλά δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε και συνολικά όλου του ορθόδοξου ψαλτικού κόσμου.

Ο λόγος που τον καθιστά σημαντικό και ξεχωριστό ως πρωτοψάλτη δεν είναι μόνο η γνώση της ψαλτικής και η εξαιρετική καλλιφωνία του

¹. ΠΑΡΗ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ, Το εκκλησιαστικόν Άσμα- Πατερικές θέσεις, εκδ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2018, σελ. 137.

². ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής, Τεργέστη 1932, σελ. XL.

αλλά το ότι είναι ένας απ' τους ελάχιστους εν ζωή ιεροψάλτες, εντός και εκτός Αγίου Όρους, ο οποίος είναι φορέας του λεγόμενου «Καρεώτικου ύφους» που αναπτύχθηκε και διατηρήθηκε στο ναό του Πρωτάτου αλλά και γενικότερα στην περιοχή των Καρυών ιδιαίτερα στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα.

Ο χαρακτηρισμός «Αγιορείτης» που χρησιμοποιήσαμε παραπάνω για τον Ιωάννη Χασανίδη δεν μπορεί να θεωρηθεί υπερβολή καθώς παρότι ο ίδιος δεν είναι μοναχός στο Άγιον Όρος αλλά λαϊκός και μάλιστα έγγαμος εντούτοις μεγάλωσε και ανδρώθηκε στο Άγιον Όρος από την ηλικία των δεκατριών ετών φοιτώντας στην Αθωνιάδα σχολή.

Η όλη αλληλεπίδραση με τους μοναχούς εκείνης της εποχής, σε μουσικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο, επηρέασε σαφώς συνολικά τη διαμόρφωση του χαρακτήρα αλλά και συνολικά του τρόπου σκέψης του. Σε ότι αφορά την ψαλτικό κομμάτι, το οποίο είναι και το βασικό αντικείμενο της παρούσας εργασίας, θα φανεί ότι η παράδοση αυτή υπήρξε καταλύτης σε όλη τη μετέπειτα πορεία του είτε με την διατήρηση του ύφους στο ψάλισμά του, είτε μέσα στα κείμενά του ως συνθέτης, είτε μέσα από τη διδασκαλία του ως δάσκαλος της ψαλτικής τέχνης.

Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού για την εργασία αυτή αντλήθηκε από τον ίδιο τον Πρωτοψάλτη Ιωάννη Χασανίδη. Αφενός από μια μεγάλη και σημαντική προφορική συνέντευξη που μας παραχώρησε και η οποία θα δημοσιευθεί στο παράρτημα της παρούσας εργασίας και αφετέρου από ανέκδοτες προσωπικές του συνθέσεις τις οποίες επίσης μας παραχώρησε για τις ανάγκες της εργασίας και μάλιστα δημοσιεύονται για πρώτη φορά και γι αυτό είμαστε για μια ακόμα φορά ευγνώμονες.

Η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται συνοπτικά το πώς διαμορφώθηκε η ψαλτική παράδοση των Καρυών και ποιοι ήταν οι κύριοι εκφραστές της παράδοσης αυτής. Στη συνέχεια παρατίθεται ένα ψαλτικό βιογραφικό του Ιωάννου Χασανίδη για να φανεί

πως διαμορφώθηκε μουσικά αλλά και από ποιους ανθρώπους επηρεάστηκε εντός αλλά και εκτός Αγίου Όρους. Τέλος θα γίνει αναφορά στον Ιωάννη Χασανίδη ως διδάσκαλο της ψαλτικής.

Στο δεύτερο μέρος θα ασχοληθούμε με την συνθετική δραστηριότητα του Ιωάννη Χασανίδη η οποία είναι πολύ μεγάλη και ενδιαφέρουσα ενώ θα καταγράψουμε και συνολικά όλα τα έργα του εντάσσοντάς τα στην αντίστοιχη ακολουθία που ανήκουν.

Στο τρίτο μέρος θα γίνει ανάλυση κάποιας σύνθεσης του Ιωάννου Χασανίδη και συγκεκριμένα της Θ' ωδής «Άπας γηγενής» η οποία ψάλλεται στη λειτουργία αντί Άξιον εστί το Σάββατο του Ακαθίστου αλλά και κατά την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου σύμφωνα με την Αγιορείτικη παράδοση. Αρχικά θα γίνει μετρική και δομική ανάλυση του κειμένου ενώ στη συνέχεια θα γίνει συγκριτική ανάλυση του μέλους του Ιωάννου Χασανίδη με αυτό του Πέτρου Λαμπαδαρίου για να φανεί η διαφοροποίηση του μέλους.

Τέλος στο παράρτημα θα δημοσιευθεί η προφορική συνέντευξη που μας παραχώρησε ο Ιωάννης Χασανίδης και από την οποία αντλούνται οι περισσότερες πληροφορίες ιδιαίτερα για το πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας.

Κεφάλαιο Πρώτο

Προσωπογραφία του Ιωάννου Χασανίδη

1. Η αγιορείτικη ψαλτική παράδοση κατά το β' ήμισυ του 20^{ου} αιώνα

Ξεκινώντας την ενασχόλησή μας με το πρόσωπο του πρωτοψάλτη Ιωάννη Χασανίδη θεωρούμε ότι είναι σημαντικό να μελετήσουμε αρχικά το περιβάλλον και την εποχή μέσα στην οποία μεγάλωσε και ανδρώθηκε ψαλτικά ούτως ώστε να φανεί η συνέχεια στη μετέπειτα εξέλιξή του. Ο Ιωάννης Χασανίδης πηγαίνει για πρώτη φορά στο Άγιον Όρος το 1972 ενώ από τη επόμενη χρονιά παραμένει μόνιμα στις Καρυές ως μαθητής της Αθωνιάδος σχολής. Μέσα σε αυτή την ψαλτική παράδοση που καλλιεργήθηκε στην περιοχή των Καρυών και των γύρω κελιών, με σημείο αναφοράς βέβαια το ναό του Πρωτάτου, γαλουχήθηκε και ανατράφηκε ψαλτικά διατηρώντας αυτή την παράδοση αναλλοίωτη έως σήμερα.

Ήδη τη δεκαετία του 1970 είχε αναπτυχθεί και διαμορφωθεί το λεγόμενο «καρεώτικο» ύφος, και το οποίο διέφερε από το ύφος του υπόλοιπου Αγίου Όρους, με κύριους εκφραστές τον διάκο Διονύσιο Φιρφιρή³, τον διάκο Ιωάσαφ από την συνοδεία των Ιωσαφαίων, τον π. Γαβριήλ Μακαβό⁴, τον διάκο Ιωάννη απ' το κελί του Ραβδούχου, τον παπά Δημήτρη τον Τρυγωνά και τον επίσκοπο Ροδοστόλου Χρυσόστομο⁵ ο οποίος ήταν και σχολάρχης την περίοδο εκείνη στην Αθωνιάδα. Κυρίαρχο

³. Για τον διάκο Διονύσιο Φιρφιρή βλέπε: <http://e-kere.gr>. Κέντρο ερευνών και εκδόσεων με επιμέλεια του ΜΑΝΩΛΗ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ.

⁴. Για τον π. Γαβριήλ Μακαβό βλέπε: «ΠΡΩΤΑΤΟΝ», Διμηνιαίο Αγιορείτικο Δελτίο, αρ. 44, σελ. 188.

⁵. Για τον Επίσκοπο Ροδοστόλου Χρυσόστομο βλέπε: <http://ec-patr.eu/hierarchs/show.php?lang=gr&id=111> και <http://e-kere.gr>.

ρόλο επίσης έπαιξε και ο γέροντας Μελέτιος ο Συκιώτης⁶ ο οποίος παρότι δεν είχε ίσως το φωνητικό χάρισμα που διέθεταν οι παραπάνω πατέρες εντούτοις ήταν ο πιο κατηρτισμένος μουσικά και εκτός από δάσκαλος στους μαθητές της Αθωνιάδος ήταν και δάσκαλος για κάθε καλόγερο που ήθελε να μάθει την τέχνη της ψαλτικής στο Άγιον Όρος καθώς σ' αυτόν απευθύνονταν όλοι οι γέροντες για την μουσική μόρφωση των καλογέρων τους.

Είναι σημαντικό εδώ να τονισθεί ότι όλοι σχεδόν οι πατέρες που αναφέρθηκαν προσήλθαν στο Άγιον Όρος σε πολύ μικρή ηλικία κάτι που σημαίνει πως για την μόρφωση τους, για την μουσική τους κατάρτιση αλλά και για όποια τέχνη μάθαιναν σαν εργόχειρο για να μπορούν να ζήσουν ήταν υπεύθυνοι οι γεροντάδες τους.

Όλοι τους λοιπόν έμαθαν την Βυζαντινή μουσική από μικρή ηλικία μέσα στο Άγιον Όρος και μάλιστα σε μια εποχή όπου δεν ήταν εύκολο να επηρεαστεί κάποιος από εξωτερικά ακούσματα κάτι που σημαίνει πως διατήρησαν ανόθευτη την ψαλτική παράδοση που παρέλαβαν από τους δασκάλους τους.

Το ύφος αυτό που αναφέραμε παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι ξεκίνησε να διαμορφώνεται ήδη από τη δεκαετία του 30'. Ο διάκο Συνέσιος Σταυρονικητιανός⁷, ένας πολύ σημαντικός μουσικός και ιεροψάλτης με πλούσιο μελοποιητικό αλλά και διδακτικό έργο, είναι αυτός που συνετέλεσε δραστικά στην καθιέρωση αυτού του τρόπου

⁶. Για το γερο Μελέτιο βλέπε: ΤΣΙΡΙΓΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Μοναχός Μελέτιος Συκιώτης (1907-2000). Βίος, έργα, ανάλυση επιλεγμένων ύμνων και τροπαρίων, Μεταπτυχιακή εργασία υποβληθείσα στο τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Α.Π.Θ., Λαμία 2021.

⁷. Για τον Συνέσιο Σταυρονικητιανό βλέπε: <http://athossoundarchive.blogspot.com/2020/08/1880-1949-synesios-hierodeacon-of.html> Ο Συνέσιος (1878-1949) υπήρξε ο μεγαλύτερος εκφραστής της αγιορειτικής ψαλτικής παράδοσης του Αγίου Όρους ιδιαίτερα τις δεκαετίες 30'-40'. Βλέπε επίσης ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΡΟΔΟΣΤΟΛΟΥ, Πόθος και Χάρις στον Άθωνα, εκδ. Λαυριωτικών Ι.Κ. Αγίων Πάντων, Άγιον Όρος 2000, σελ. 34 όπου αναφέρει «ο παναγιορειτικώς επιθυμητός και περιζήτητος, που καλλίτερον ψάλτη δεν άκουσε και γνώρισε το Άγιον Όρος και ίσως όλη η Ορθόδοξη Εκκλησία καθ' όλο τον Κ' αιώνα».

ψαλμώδησης. Οι περισσότεροι από τους ονομαστούς πρωτοψάλτες που αναφέρθηκαν παραπάνω υπήρξαν μαθητές του Συνεσίου. Ο γερο Μελέτιος ο Συκιώτης, ο διάκο Διονύσιος Φιρφιρής και ο διάκο Ιωάσαφ ήταν κάποιοι από τους πιο ονομαστούς μαθητές του Συνεσίου.

Από την άλλη το ύφος αυτό επηρεάστηκε και από τον μεγάλο δάσκαλο Ματθαίο τον Βατοπαιδινό ο οποίος παρότι ζει έναν αιώνα νωρίτερα συμβάλλει με δύο τρόπους στην ψαλτική παράδοση των Καρυών. Ο μοναχός Διονύσιος ο οποίος μόναζε στο κελί του Γενεσίου της Θεοτόκου στην περιοχή των Καρυών, και ήταν ο δάσκαλος του π. Γαβριήλ Μακαβού⁸ και ίσως και άλλων Καρεωτών ψαλτών, υπήρξε μαθητής του Ματθαίου του παλαιού όπως τον ονόμαζαν ο οποίος ήταν μαθητής του Ματθαίου του Βατοπαιδινού. Επομένως ο Ματθαίος υπήρξε η κορυφή μιας αλυσίδας μαθητών του που οδηγούσε μέχρι και τους Καρεώτες ψάλτες της εποχής μας.

Από την άλλη ο Ματθαίος ήταν αυτός που «επέβαλλε» τα μαθήματα και τις εξηγήσεις του Χουρμουζίου στους ψάλτες του Αγίου Όρους. Οι εξηγήσεις του Χουρμουζίου σε αντίθεση με αυτές του Γρηγορίου είναι πιο αναλυτικές και οδηγούν τον ερμηνευτή σε περισσότερους λαρυγγισμούς και αναλύσεις. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι επηρέασε διττά την εξέλιξη του Καρεώτικου ύφους αφενός ως διδάσκαλος και αφετέρου ως εξηγητής και θιασώτης του ύφους του Χουρμουζίου.

Στην πραγματικότητα θα λέγαμε ότι στις Καρυές επιβλήθηκε περισσότερο το ύφος του Συνεσίου, ο οποίος ήταν μικρασιάτης, και λιγότερο αυτό των παλαιών Καρεωτών πατέρων. Βέβαια σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ιωάννου Χασανίδη οι παλαιοί Καρεώτες καλόγεροι αναγνώριζαν στον π. Γαβριήλ τον Μακαβό το παλαιό ανόθευτο ύφος των

⁸. Για τον π. Γαβριήλ Μακαβό αλλά και τον δάσκαλό του παπά Διονύση βλέπε: <http://agioritikesmnimes.blogspot.com/2012/06/1478.html?m=1>.

Καρυών το οποίο δεν περιλάμβανε τόσο έντονες αναλύσεις και λαρυγγισμούς. Βεβαίως υπήρχε κοινή βάση, κοινά μαθήματα και κοινή ζύμωση στην ψαλτική μέσα απ' τις μεγάλες ακολουθίες και αγρυπνίες.

Τέλος πολύ σημαντικό σημείο που πρέπει να τονισθεί είναι η ταυτότητα ύφους με αυτό της Πόλης. Ακούγοντας ο Ιωάννης Χασανίδης τις ηχογραφήσεις του πρωτοψάλτη Ιάκωβου Ναυπλιώτη, οι οποίες είναι γραμμένες τη δεκαετία του 20', αναγνώρισε σχεδόν ταυτότητα στο ύφος με τους παλαιούς Καρεώτες πατέρες. Αυτό δείχνει ότι το ύφος πιθανόν ήταν κοινό τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

2. Βιογραφικά στοιχεία του Ιωάννου Χασανίδη

Ο πρωτοψάλτης Ιωάννης Χασανίδης γεννήθηκε στη Λάρισα το 1958. Σε πολύ μικρή ηλικία έχασε τον πατέρα του. Από την μαθητική του ηλικία φάνηκε ήδη το φωνητικό του χάρισμα καθώς ήδη από τις πρώτες τάξεις του γυμνασίου ο καθηγητής της μουσικής ζήτησε από τη μητέρα του να τον συμπεριλάβει στη μαθητική χορωδία του σχολείου αλλά λόγω των δυσκολιών της εποχής εκείνης δεν κατέστη δυνατό να συμμετέχει.

Το 1972 θα επισκεφθεί για πρώτη φορά το Άγιον Όρος καθώς εκεί μονάζει ο θείος του (αδερφός της μητέρας του). Μαζί με το θείο του λοιπόν θα επισκεφτούν τον άγιο Παΐσιο ο οποίος θα τους προτρέψει ο μικρός τότε Γιάννης να συνεχίσει το σχολείο στην Αθωνιάδα για να βοηθηθεί.

Με την προτροπή του αγίου Παϊσίου λοιπόν την επόμενη χρονιά ξεκινά να φοιτά στην Αθωνιάδα σχολή, η οποία εκείνα τα χρόνια λειτουργούσε αρκετά αποτελεσματικά στα πρότυπα της Θεολογικής σχολής της Χάλκης. Σχολάρχης την εποχή εκείνη στην Αθωνιάδα ήταν ο νυν επίσκοπος Ροδοστόλου Χρυσόστομος ο οποίος ως απόφοιτος της

Θεολογικής σχολής της Χάλκης ήταν εγκρατής στα θεολογικά αλλά και τα μουσικά γράμματα.

Από την πρώτη στιγμή ο Ιωάννης Χασανίδης θα συνδεθεί με τον γέροντα Μελέτιο τον Συκιώτη ο οποίος δίδασκε την βυζαντινή μουσική στην σχολή. Σχεδόν κάθε απόγευμα, παρότι απαγορευόταν, έβγαινε από τη σχολή και κατέβαινε στο κελί του γέροντα Μελετίου για να ψάλλουν και να διδαχθεί εκτενέστερα τα μουσικά.

Η ενασχόληση με τη μουσική ήταν καθημερινή καθώς εκτός από το μάθημα της μουσικής, μία ή δύο φορές την εβδομάδα, στη σχολή τελούνταν όλες οι ακολουθίες του νυχθημέρου στις οποίες έψαλλαν οι μαθητές της σχολής. Επίσης οι ώρες διαβάσματος της μουσικής ήταν πολλές καθώς δεν υπήρχε και η ευκαιρία για κάποια άλλη ενασχόληση.

Η συμμετοχή επίσης στις ακολουθίες και τις αγρυπνίες στο ναό του Πρωτάτου αλλά και των διαφόρων κελιών βοήθησαν πάρα πολύ στην μουσική του καλλιέργεια. Από πολύ νεαρή ηλικία βρίσκεται δίπλα στους μεγάλους αγιορείτες πρωτοψάλτες κρατώντας τους το κερί και το βιβλίο και παρατηρώντας το μουσικό κείμενο αλλά και τον τρόπο απόδοσης αυτού από τον ψάλλοντα.

Μέσα σε αυτό το κλίμα και αυτή την ατμόσφαιρα διαμορφώνεται σιγά-σιγά το ψαλτικό του ύφος καθώς σε όλη την εφηβική του ηλικία είναι ακροατής και συμπάλλον με όλους αυτούς τους μεγάλους ψάλτες και μάλιστα στην περίοδο της ακμής τους. Αυτός βέβαια που θα τον γοητεύσει και θα τον επηρεάσει περισσότερο καθώς θα τον παρακολουθήσει ως ερμηνευτή με μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι ο διάκο Διονύσιος Φιρφιρης. Σε αυτού την ερμηνεία θα προσκολληθεί περισσότερο και στο δικό του ύφος θα επιδιώξει να ομοιάσει.

Τελειώνοντας από την Αθωνιάδα θα σκεφτεί να ασχοληθεί πιο επισταμένως με την ψαλτική και έτσι θα εξασφαλίσει υποτροφία για το Εθνικό ωδείο Αθηνών με δάσκαλο τον Σπυρίδων Περιστέρη. Η

διαφορετική προσέγγιση της ψαλτικής που θα βιώσει την χρονιά εκείνη θα τον οδηγήσει να σταματήσει τη σπουδή στο ωδείο και να συνεχίσει σπουδές στην Παιδαγωγική ακαδημία.

Την περίοδο βέβαια της παραμονής του στην Αθήνα θα έρθει σε επαφή με τον Λυκούργο Αγγελόπουλο και θα αποτελέσει ένα από τα πρώτα και ιδρυτικά μέλη της Ελληνικής Βυζαντινής χορωδίας συμμετέχοντας για περίπου δύο χρόνια ως χορωδός σε πολλές συναυλίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η επαφή του με τον Λυκούργο Αγγελόπουλο και η συμμετοχή του στην Ελληνική βυζαντινή χορωδία θα τον βοηθήσει στην κατανόηση της ανάπτυξης και ανάλυσης του μουσικού μέλους διατηρώντας πάντα και διαφυλάσσοντας κατά το δυνατόν ανόθευτο το ύφος που απέκτησε στο Άγιον Όρος.

Τέλος με δάσκαλο τον Δημήτριο Σουρλατζή θα αποκτήσει το πτυχίο ιεροψάλτου αλλά και το Δίπλωμα του μουσικοδιδασκάλου στο Μακεδονικό ωδείο Θεσσαλονίκης.

3. Διδακτική δραστηριότητα και μέθοδος

Παράλληλα με τις σπουδές του στην βυζαντινή μουσική ο Ιωάννης Χασανίδης θα φοιτήσει στην Παιδαγωγική ακαδημία Θεσσαλονίκης και αμέσως μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων θα διοριστεί και θα εργαστεί ως δάσκαλος σε δημοτικό σχολείο.

Η ενασχόληση με την διδασκαλία στο σχολείο και η αλληλεπίδραση με τα παιδιά θα τον βοηθήσει αρκετά και στην μετέπειτα διδασκαλία του ως δάσκαλος της ψαλτικής. Η ενασχόληση του με την διδασκαλία της ψαλτικής δεν έρχεται αρκετά νωρίς αλλά σε μια σχετικά ώριμη ηλικία κατά την οποία είχε αναπτυχθεί μουσικά και είχε μελετήσει αρκετά όλο σχεδόν το μουσικό ρεπερτόριο.

Η διδακτική του δραστηριότητα θα ξεκινήσει ως δάσκαλος Βυζαντινής μουσικής στην γυναικεία Ι. .Μ. αγίου Ιωάννου Προδρόμου στη Μεταμόρφωση Χαλκιδικής όπου και θα του ζητήσουν να διδάξει. Στη συνέχεια θα διδάξει σε περισσότερα από δέκα μοναστήρια, κυρίως γυναικεία και σε περισσότερους από εκατό μοναχούς σε ολόκληρη σχεδόν την Ελλάδα φτάνοντας μέχρι την Κρήτη.

Η διδασκαλία σε ένα μοναστήρι διαφοροποιείται αρκετά σε σχέση με την διδασκαλία του ωδείου. Οι λειτουργικές απαιτήσεις είναι διαφορετικές καθώς οι μεγάλες αγρυπνίες των μονών απαιτούν αρκετή σπουδή στις αργές παπαδικές συνθέσεις. Φυσικά η καθημερινή τριβή των μοναχών με την ψαλτική βοηθά ως ένα σημείο με την εξοικείωση σε σύντομα μέλη όπως προσόμοια και κανόνες αλλά και σε ορισμένα μέλη του Αναστασιματαρίου τα οποία ψάλλονται συχνά.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και ο Ιωάννης Χασανίδης ο οποίος έχοντας απόλυτη γνώση των λειτουργικών αναγκών μιας μονής αλλά και του ρεπερτορίου που χρειάζεται ανταποκρίθηκε γρήγορα στις ανάγκες με εξαιρετικά αποτελέσματα. Ξεχώρισε τους μαθητές σε επίπεδα ανάλογα με τις γνώσεις και έδωσε βαρύτητα στην προσωποποιημένη διδασκαλία νουθετώντας κάθε μαθητή-μοναχό ξεχωριστά και στηρίζοντάς τον.

Στις ανδρικές μονές στις οποίες διδάσκει εντός και εκτός Αγίου Όρους θα βρίσκεται σχεδόν σε κάθε αγρυπνία εκεί για να ψάλλει μαζί με τους πατέρες και να κάνουν πρακτική άσκηση όλων των μαθημάτων που διδάχθηκαν. Αλλά και στις γυναικείες μονές όπου δεν μπορεί να συμπάλλει στις ακολουθίες θα βρίσκεται συχνά εκεί για να τις ακούσει και να διαπιστώσει την πρόοδό τους και όταν αυτό δεν είναι δυνατό θα τις ακούει από ηχογραφήσεις και στη συνέχεια θα διορθώνει τυχόν λάθη.

Κατά τα τελευταία χρόνια όπου ο Ιωάννης Χασανίδης διακονεί ως πρωτοψάλτης στην Ι.Μ. αγίας Θεοδώρας Θεσσαλονίκης πλειάδα νεαρών

νέων τον πλαισιώνουν στο αναλόγιο αλλά και τους διδάσκει σε εβδομαδιαία βάση. Έτσι αρκετά νέα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εντρυφήσουν στην ψαλτική κοντά σε έναν σοβαρό πρωτοψάλτη και να συμπάλλουν μαζί του δημιουργώντας έτσι έναν όμορφο χορό.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Εργογραφία του Ιωάννη Χασανίδη

Το συνθετικό έργο του Ιωάννου Χασανίδη είναι πάρα πολύ μεγάλο. Αποτελείται από περισσότερες από έξι χιλιάδες σελίδες και στην πλειονότητά του παραμένει ανέκδοτο. Χαρακτηριστικό είναι ότι έχει συγγράψει περισσότερες από εκατόν πενήντα ασματικές ακολουθίες αγίων με το ένα τρίτο από αυτές να είναι μελοποιημένες για μεγάλες αγρυπνίες. Οι ακολουθίες αυτές είναι πλήρης περιέχουν δηλαδή ότι χρειάζεται μια μεγάλη αγιορείτικη αγρυπνία, αργά προσόμοια εσπερινού, αργό και σύντομο δοξαστικό, αργά προσόμοια αποστίχων, αργό και σύντομο απολυτίκιο, ιδιόμελο Ν΄ ψαλμού, αργά προσόμοια αίνων και αργό και σύντομο δοξαστικό των αίνων.

Το έργο του επίσης περιλαμβάνει αργοσύντομα ανοιξαντάρια και Μακάριος ανήρ, Πολυελαίους αργούς και σύντομους, Εκλογές αγίων, αργές Δοξολογίες, Χερουβικά, Κοινωνικά, Καταβασίες αντί Άξιον εστί, Κρατήματα κ.α.

Στη συνέχεια παρατίθεται αναλυτικά όλη η εργογραφία του Ιωάννου Χασανίδη.

1. Εσπερινός

-Ανοιξαντάρια αργοσύντομα ήχ. πλ. Δ.

-Μακάριος Ανήρ αργοσύντομο ήχ. πλ. Δ.

-3 Δογματικά θεοτοκία σε ήχ. Α΄, πλ. Β και πλ. Δ.

-Το στιχηρό Αναστάσιμο απόστιχο “Ανήλθες επί Σταυρού” σε αργό μέλος ήχ. πλ. Δ.

2. Όρθρος

- Πολυέλαιος “Δούλοι Κύριον” αργοσύντομο με περισσή ήχ. Α’.
- Πολυέλαιος “Λόγον Αγαθών” αργοσύντομο με περισσή ήχ. Α’.
- Πολυέλαιος “Δούλοι Κύριον” σύντομος ήχος Α’
- Πολυέλαιος “Εξομολογείσθαι” σύντομος, τρίηχος ήχ. Α’, Άγια, πλ. Δ.
- Εκλογή κτητόρων Εικοσιφοινίσσης ήχ. πλ. Δ
- Εκλογή αγίου Ευγενίου Τραπεζουντίου ήχ. πλ. Δ
- Εκλογή οσίας Μελάνης ήχ. πλ. Δ
- Εκλογή οσίου Σάββα ήχ. πλ. Δ
- Εκλογή αγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων ήχ. πλ. Β
- Εκλογή αγίου Γεωργίου Καρσλίδη ήχ. πλ. Δ
- Προκείμενα του Ευαγγελίου του όρθρου με τους στίχους όλων των εορτών του ενιαυτού.
- Ν’ ψαλμός ήχ. πλ. Δ
- Στιχολογία των αίνων σε όλους τους ήχους.
- Δοξολογία αργή ήχ. Α’
- Δοξολογία αργή Λέγετος
- Δοξολογία αργή ήχ. πλ. Β
- Δοξολογία αργή ήχ. πλ. Δ
- Εωθινόν ΙΑ’ ήχ. πλ. Δ.
- Υπερευλογημένη στους οκτώ ήχους.

3. Θεία Λειτουργία

- Δύναμις Όσοι εις Χριστόν με κράτημα ήχ. Α’
- Δύναμις Του Σταυρού ήχ. Β’

-Προκείμενα και Αλληλουάρια του Ευαγγελίου των Κυριακών και όλου του ενιαυτού με όλους τους στίχους μελοποιημένους.

-Χερουβικό ήχ. Α΄

-Χερουβικό ήχ. Β΄

-Χερουβικό ήχ. πλ. Δ

-Του δείπνου σου ήχ. Α΄

-Του δείπνου σου ήχ. πλ. Β΄

-Λειτουργικά και Άξιον εστίν σε όλους τους ήχους.

Καταβασίες αντί Άξιον εστίν:

-Αγίας Σκέπης (28 Οκτωβρίου)

-Εισοδίων (21 Νοεμβρίου)

-Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου)

-Της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (15 Αυγούστου)

-Του Λαζάρου

-Του Θωμά

-Της Σαμαρείτιδος

-Κοινωνικό Αινείτε ήχ. Α΄

-Κοινωνικό Αινείτε ήχ. Β΄

-Κοινωνικό Αινείτε ήχ. πλ. Δ

-Κοινωνικά Αινείτε σύντομα στους οκτώ ήχους

-Κοινωνικό Εις μνημόσυνον ήχ. Α΄

4. Εορτολόγιον

Ιανουάριος

-Αγίας Συγκλητικής (5 Ιανουαρίου)

-Γεωργίου του Χοζεβίτου (8 Ιανουαρίου)

-Μαξίμου Κουσοκαλυβίτου (13 Ιανουαρίου) πλήρης ακολουθία

- Γεωργίου εν Ιωαννίνους (17 Ιανουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Παναγίας Παραμυθίας (21 Ιανουαρίου)
- Μαξίμου Ομολογητού (21 Ιανουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Αγνής (21 Ιανουαρίου)
- Οσίας Ξένης (24 Ιανουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Ξενοφώντος (26 Ιανουαρίου)
- Εφραίμ του Σύρου (28 Ιανουαρίου)

Φεβρουάριος

- Βασιλείου Θεσσαλονίκης (1 Φεβρουαρίου)
- Αγίας Αγάθης (5 Φεβρουαρίου)
- Παρθενίου Λαμψάκου (7 Φεβρουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Γεωργίου Καρσλίδη Ανακομιδή των λειψάνων (9 Φεβρουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Μαρτινιανού (13 Φεβρουαρίου)
- Αγίου Αυξεντίου (14 Φεβρουαρίου)
- Αγίας Φιλοθέης (19 Φεβρουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Πολυκάρπου (23 Φεβρουαρίου)
- Αγίας Γοργονίας (23 Φεβρουαρίου)
- Αγίου Θεοκλήτου (26 Φεβρουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Φωτεινής (26 Φεβρουαρίου)
- Εφραίμ του Κατουνακιώτη (27 Φεβρουαρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Ακυλίνας (27 Φεβρουαρίου)

Μάρτιος

- Νικολάου πλανά (2 Μαρτίου) πλήρης ακολουθία
- Ιδιόμελα αίνων Τεσσαράκοντα μαρτύρων (9 Μαρτίου)
- Συμεών του νέου Θεολόγου (12 Μαρτίου)
- Αγίου Αλεξίου (17 Μαρτίου)

-Αγίας Ευβούλης (30 Μαρτίου) πλήρης ακολουθία

Απρίλιος

-Αγίας Αργυρής (5 Απριλίου)

-Γρηγορίου του Ε' (10 Απριλίου)

-Αγίας Ανθούσας της Βασιλόπαιδος (12 Απριλίου)

-Αγίες Αγάπη, Ειρήνη και Χιονία (16 Απριλίου)

-Αγίας Γαλήνης (16 Απριλίου)

-Αγίας Πολυχρονίας (23 Απριλίου)

-Αγίου Σωσιπάτρου (29 Απριλίου)

Μάιος

-Αγίας Ειρήνης (5 Μαΐου)

-Αγίου Χριστοφόρου (9 Μαΐου) πλήρης ακολουθία

-Κυρίλλου και Μεθοδίου (11 Μαΐου)

-Αγίας Γλυκερίας (13 Μαΐου)

-Αγίου Αχιλλείου (15 Μαΐου)

-Ιωάννου του Ρώσου (27 Μαΐου)

-Αγίας Εμμέλειας (30 Μαΐου)

Ιούνιος

-Ιουστίνου Πόποβιτς (1 Ιουνίου)

- Μάρθας και Μαρίας αδελφών του Λαζάρου (4 Ιουνίου)

- Παναγίας Άξιον εστί (11 Ιουνίου)

-Λουκά του ιατρού (11 Ιουνίου)

-Αγίου Συνεσίου (12 Ιουνίου)

-Αγίου Αυγουστίνου (15 Ιουνίου)

-Αγίου Ιερωνύμου (15 Ιουνίου)

-Αγίου Τύχωνος (16 Ιουνίου)

-Αγίου Λεοντίου (18 Ιουνίου)

- Παϊσίου του Μεγάλου (19 Ιουνίου)
- Νικολάου Καβάσιλα (20 Ιουνίου)
- Αγίας Φεβρωνίας (25 Ιουνίου)
- Οσίου Δαβίδ εν Θεσσαλονίκη (26 Ιουνίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίων 12 Αποστόλων (30 Ιουνίου) διαφορετική ακολουθία από του Μηναίου.

Ιούλιος

- Παναγίας Μυροβλύτισσας (2 Ιουλίου) πλήρης ακολουθία
- Αθανασίου του Αθωνίτου (5 Ιουλίου)
- Αγίας Κυριακής (7 Ιουλίου)
- Σωφρονίου Έσσεξ (11 Ιουλίου)
- Παναγίας Τριχερούσας (12 Ιουλίου)
- Παϊσίου αγιορείτου (12 Ιουλίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Βερονίκης (12 Ιουλίου)
- Αγίας Σάρρας (13 Ιουλίου)
- Νικοδήμου του Αγιορείτου (14 Ιουλίου)
- Αγίας Μακρίνας (19 Ιουλίου)
- Προφήτη Ηλία (20 Ιουλίου) πλήρης ακολουθία
- Μαρίας της Μαγδαληνής (22 Ιουλίου)
- Αγίας Μαρκέλλας (22 Ιουλίου)
- Αγίας Ολυμπιάδος (25 Ιουλίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Ιερουσαλήμ (26 Ιουλίου)
- Ιδιόμελα αγίου Παντελεήμονος (27 Ιουλίου)
- Ειρήνης Χρυσοβαλάντου (28 Ιουλίου)
- Αγίας Θεοδότης (29 Ιουλίου)

Αύγουστος

- Ιδιόμελα στην 1 Αυγούστου

- Θεοδώρας της εν Θεσσαλονίκη (3 Αυγούστου) πλήρης ακολουθία
- Ιδιόμελα μεθέορτα της Μεταμορφώσεως
- Αγίου Νικάνορος (7 Αυγούστου) πλήρης ακολουθία
- Καλλινίκου Εδέσσης (8 Αυγούστου) πλήρης ακολουθία
- Ιωσήφ του Ησυχαστή (16 Αυγούστου)
- Ιδιόμελα τη 17 Αυγούστου
- Παναγίας Ξενιάς (23 Αυγούστου) πλήρης ακολουθία
- Κοσμά του Αιτωλού (24 Αυγούστου)
- Αγίας Ζώνης (31 Αυγούστου)

Σεπτέμβριος

- Αγίων Τεσσαράκοντα γυναικών (1 Σεπτεμβρίου)
- Αγίου Νεκταρίου ανακομιδή λειψάνων (3 Σεπτεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Ανθίμου Νικομηδείας (3 Σεπτεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Μωυσέως του Προφήτου (4 Σεπτεμβρίου)
- Αθανασίου Κουλακιώτου (7 Σεπτεμβρίου)
- Αγίας Κασσιανής (7 Σεπτεμβρίου)
- Ιδιόμελα των θεοπατόρων Ιωακείμ και Άννης (9 Σεπτεμβρίου)
- Χρυσοστόμου Σμύρνης και αγίων Μ. Ασίας (Κυριακή προ του Σταυρού)
- Ιδιόμελα των εγκαινίων (13 Σεπτεμβρίου)
- Ιδιόμελα δια την προσκύνησιν του τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου)
- Ιδιόμελο μεθέορτο του τιμίου Σταυρού
- Αγίου Βησσαρίωνος (15 Σεπτεμβρίου)
- Σοφίας, Πίστης, Αγάπης και Ελπίδας (17 Σεπτεμβρίου)
- Οσιομαρτύρων νήσου Λειψούς (19 Σεπτεμβρίου)

- Σιλουανού του Αθωνίτου (24 Σεπτεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Σιλουανού του Αθωνίτου (24 Σεπτεμβρίου) διαφορετική ακολουθία
- Παναγίας Μυρτιδιώτισσας (24 Σεπτεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίας Θέκλας (24 Σεπτεμβρίου)
- Αγίας Ευφροσύνης (25 Σεπτεμβρίου)
- Ισαάκ του Σύρου (28 Σεπτεμβρίου) πλήρης ακολουθία

Οκτώβριος

- Παναγίας Γοργούπηκούς (1 Οκτωβρίου)
- Κυπριανού και Ιουστίνης (2 Οκτωβρίου)
- Αγίου Ιεροθέου (4 Οκτωβρίου)
- Ιωάννου της Κύπρου (4 Οκτωβρίου)
- Αγίας Μεθοδίας (5 Οκτωβρίου)
- Αγίας Χαριτίνης (5 Οκτωβρίου)
- Ιωάννου του ερημίτη (7 Οκτωβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίων της Αθωνιάδος (πρώτη Κυριακή του Οκτωβρίου)
- Αγίας Αγαθονίκης (13 Οκτωβρίου)
- Αγίας Χρυσής (13 Οκτωβρίου)
- Πάντων εν Βεροία αγίων (16 Οκτωβρίου)
- Αγίου Λαζάρου (17 Οκτωβρίου)
- Γρηγορίου Καλλίδη (20 Οκτωβρίου)
- Αγίας Ματρώνας (20 Αυγούστου)
- Αγίου Χριστοδούλου (21 Οκτωβρίου) πλήρης ακολουθία
- Ιωάννου του Μονεμβασιώτου (21 Οκτωβρίου)
- Αγίας Σκέπης (28 Οκτωβρίου) πλήρης ακολουθία
- Παναγίας Ελευθερώτριας (28 Οκτωβρίου)
- Νεομαρτύρων Κρήτης (28 Οκτωβρίου)
- Αναστασίας της Ρωμαίας (29 Οκτωβρίου)

Νοέμβριος

- Οσίου Γεωργίου Καρσλίδη (4 Νοεμβρίου) κείμενο Γερμανού Τατάρνης, πλήρης ακολουθία
- Οσίου Γεωργίου Καρσλίδη (4 Νοεμβρίου) κείμενο Χαράλαμπου Μπούσια, πλήρης ακολουθία
- Αγίας Θεσσαλονίκης (7 Νοεμβρίου)
- Ιδιόμελα των Παμμεγίστων Ταξιαρχών (8 Νοεμβρίου)
- Αγίου Νεκταρίου (9 Νοεμβρίου)
- Αγίας Θεοκτίστης (9 Νοεμβρίου)
- Αγίου Αρσενίου (10 Νοεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Μηνά (11 Νοεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Φιλλίπου Αποστόλου (14 Νοεμβρίου)
- Παναγίας Κουκουζέλισσας (21 Νοεμβρίου)
- Κτητόρων Εικοσιφοινίσσης (22 Νοεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Ιακώβου Τσαλίκη (22 Νοεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Κλήμεντος (23 Νοεμβρίου)
- Γρηγορίου Ακραγαντίνων (23 Νοεμβρίου)
- Αγίου Στυλιανού (26 Νοεμβρίου)

Δεκέμβριος

- Αγίου Πορφυρίου (2 Δεκεμβρίου)
- Αμβροσίου Μεδιολάνων (7 Δεκεμβρίου)
- Αγίου Ελευθερίου (15 Δεκεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Μοδέστου (16 Δεκεμβρίου)
- Μοδέστου και Διονυσίου (18 Δεκεμβρίου) πλήρης ακολουθία
- Αγίου Σεβαστιανού (18 Δεκεμβρίου)
- Νήφωνος του Χίου (28 Δεκεμβρίου)
- Αγίας Ανυσίας (30 Δεκεμβρίου)

-Μελάνης της Ρωμαίας (31 Δεκεμβρίου) πλήρης ακολουθία

5. Τριώδιο

-Αγίων Θεοδώρων (Α Σάββατο των νηστειών)

-Ιδιόμελο Α' Κατανυκτικού εσπερινού σύντομο ήχ. Λέγετος

-Ιδιόμελο Β' Κατανυκτικού εσπερινού σύντομο ήχ. πλ. Δ

-Ιδιόμελο Γ' Κατανυκτικού εσπερινού σύντομο ήχ. πλ. Δ

-Ιδιόμελο Ε' Κατανυκτικού εσπερινού σύντομο ήχ. Α'

-Δοξαστικά του Ακαθίστου ύμνου (Σάββατο του Ακαθίστου)

-Τον ήλιον κρύψαντα ήχ. πλ. Α'

6. Πεντηκοστάριο

-Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης (Τρίτη της Διακαινησίμου) πλήρης ακολουθία

-Παναγίας Πορταϊτίσσης (Τρίτη της Διακαινησίμου)

-Παναγίας Κακαβιώτισσας (Τρίτη της Διακαινησίμου)

-Κυρίας των Αγγέλων Γουβερνέτου (Σάββατο της Διακαινησίμου) πλήρης ακολουθία

Παναγίας Χορταϊτίσσης (Κυριακή του Θωμά) πλήρης ακολουθία

-172 οσιομαρτύρων Εικοσιφοινίσσης (Κυριακή του Θωμά) πλήρης ακολουθία

-Παναγία χαρά θλιβομένων (Κυριακή των Μυροφόρων)

-Πάντων εν Θεσσαλονίκη αγίων (Κυριακή των Μυροφόρων)

-Μεθέορτα Δοξαστικά της Μεσοπεντηκοστής

-Μεθέορτα Δοξαστικά της Αναλήψεως

-Ιδιόμελα αίνων Κυριακής του Τυφλού

-Ιδιόμελα αίνων Κυριακή της Σαμαρείτιδος

- Ιδιόμελα ωρών της Πεντηκοστής
- Πάντων των εν Λέσβο αγίων (Κυριακή μετά των αγίων Πάντων)
- Πάντων εν τη μονή Αγίου Παύλου διαλαμφάντων οσίων (Κυριακή μετά των Αγιορειτών πατέρων) πλήρης ακολουθία

7. Άλλα έργα

- Ασματική ακολουθία πάντων των αγίων της Μεγίστης Λαύρας
- Ασματική ακολουθία πάντων των νεοφανών μαρτύρων
- Ασματική ακολουθία πάντων των αγίων ιεραρχών νήσου Λέσβου
- Κράτημα ήχ. πλ. Δ
- Φήμες και Πολυχρονισμοί
- Μελοποιημένες Παρακλήσεις:
- Εις τον Ιησού Χριστόν
- Εις την αγία Θεοδώρα
- Εις τον όσιο Ιωάννη τον ερημίτη
- Κυρίλλου και Μεθοδίου, αγίου Κυπριανού και Παναγίας της Πορταϊτίσης
- Εις τον άγιο Αρσένιο
- Εις τον άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο
- Εις τον όσιο Παΐσιο τον αγιορείτη
- Εις την οσία Ματρώνα
- Εις την Παναγία την Παραμυθία
- Εις τον τίμιον Πρόδρομον
- Εις τον άγιο Λουκά τον ιατρό
- Εις τους αγίους Πάντες
- Εις τον όσιο Δαβίδ εν Θεσσαλονίκη

-Εις την Παναγία την Μυρτιδιώτισσα

-Εις τους αγίους Αναργύρους

-Εις την οσία Σοφία της κλεισούρας

-Εις την Ζωοδόχο Πηγή

-Εις την Παναγία την Ελευθερώτρια

-Εις τα τίμια δώρα του Χριστού

Κεφάλαιο Τρίτο

Ανάλυση μέλους Θ' ωδής "Άπας γηγενής" Ιωάννου Χασανίδη

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε μια από τις συνθέσεις του Ιωάννου Χασανίδη η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς καταγράφει εν πολλοίς την προφορική παράδοση του Πρωτάτου και των Καρεών ως προς τον τρόπο ψαλμώδησης των Θ' ωδών οι οποίες ψάλλονται στις μεγάλες εορτές αντί του Άξιον εστί. Το μέλος είναι περισσότερο ανεπτυγμένο σε σχέση με αυτό που μας παραδίδει ο Πέτρος Λαμπαδάριος στο Ειρολόγιο του⁹, με περισσότερα καλλωπιστικά στοιχεία και αρκετές εναλλαγές ήχων για να τονίσουν την κατ' έννοιαν ερμηνεία βάζοντας φυσικά ο συνθέτης και τα προσωπικά του στοιχεία.

Η συγκεκριμένη Θ' ωδή ψάλλεται το Σάββατο του Ακαθίστου αλλά και κατά την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου σύμφωνα με την αγιορείτικη παράδοση η οποία προβλέπει να ψάλλονται διπλές καταβασίες την ημέρα αυτή.

1. Μέθοδος αναλύσεως

Δομική-Μετρική ανάλυση: Στην ανάλυση του μέλους περιλαμβάνεται η θεώρηση του ποιητικού κειμένου. Το ποιητικό κείμενο χωρίζεται με βάση το νόημα και τις μουσικές φράσεις σε κώλα. Συνηθίζεται ο κάθε στίχος να αποτελεί και κώλον. Καταγράφεται ανά κώλον η αρίθμηση των πρώτων χρόνων.

Τροπική ανάλυση: Εδώ αναλύεται ο ήχος (βάση, σύστημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, μελωδικές θέσεις) και οι μεταβολές που υφίστανται στο μουσικό κείμενο. Στη συνέχεια θα γίνει ανάλυση του μουσικού

⁹. Βλέπε ΠΕΤΡΟΥ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ, Ειρολόγιο καταβασιών, εκδ. Κουλτούρα, Αθήνα 2012, σελ. 72.

κειμένου για να καταδειχθούν όλοι οι ήχοι αλλά και οι κλάδοι των ήχων στους οποίους μεταβαίνει το μέλος.

2. Δομική και Μετρική ανάλυση (ποίημα-κώλα)

Στη δομική και μετρική ανάλυση εξετάζεται κατά πρώτον η δομή του ποιητικού κειμένου και η διάρθρωση των μέτρων του. Καταγράφονται δηλαδή οι συλλαβές σε κάθε στίχο του ποιητικού κειμένου και οι πρώτοι χρόνοι του μουσικού κειμένου ανά στίχο.

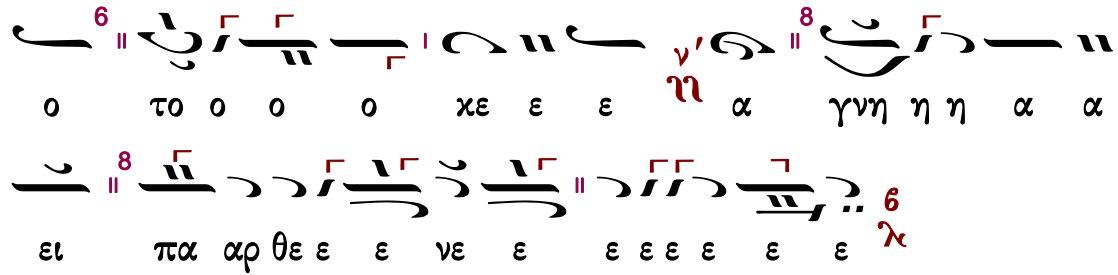
Πίνακας 1. Δομική ανάλυση

α/α	ΣΤΙΧΟΣ	ΣΥΛΛΑΒΕΣ	ΠΡΩΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
1	Άπας γηγενής	5	12
2	σκιρτάτω τω πνεύματι	7	14
3	λαμπαδουχούμενος	6	16
4	πανηγυριζέτω δε	7	17
5	αύλων νόων	5	15
6	φύσις γεραίρουσα	6	14
7	την ιεράν πανήγυριν	8	16
8	της Θεομήτορος	6	11
9	και βοάτω	4	10
10	χαίροις παμμακάριστε	7	16
11	Θεοτόκε αγνή αειπάρθενε	11	32

Χωρισμός μέτρων στο μουσικό κείμενο

Ἦχος Γτος Β8
λ

Α πα ας γη η γε ε νη η η ης σχιρ
τα α α τω ω τω ω ω πνε ευ μα α α
τι λα α α α μπα δε χα με ε νο ος
πα νη γυ υ υ ρι ι ζε ε ε ε ε
ε ε τω ω δε ε α υ υ υ λω ων
νο ο ο ο ο ω ων φυ υ υ υ σις γε ραι
ρα σα την ι ε ρα α αν πα α νη
γυ υ ριν της Θε ε ο ο ο μη η το
ο ο ρος και βο α α α τω ω και αι
αι αι ρις παμ μα κα α ρι ι στε ε Θε

3. Ο Τέταρτος ήχος κατά τον Χρύσανθο

Ο Τέταρτος ήχος είναι εκείνος ο οποίος απηχείται με το Άγια και θεμελιώνεται τέσσερις τόνους επί το οξύ από τη βάση παραγωγής των ήχων (νεάγιε). Ο Τέταρτος ήχος μεταχειρίζεται την κατά το διαπασών διατονική κλίμακα.

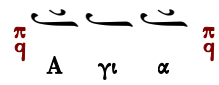
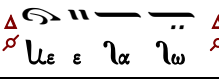
Όταν βάση του Τετάρτου ήχου είναι ο Βου, ο ήχος απηχείται με το Λέγετος. Ο Λέγετος θεωρείται μέσος του Τετάρτου ήχου καθώς βρίσκεται στο ενδιάμεσο μεταξύ του Νη και του Δι¹⁰.

Ανάλογα με τα είδη μελοποιίας ο Τέταρτος ήχος διαφοροποιείται ως εξής:

Πίνακας 2. Οι υποκατηγορίες του Τετάρτου ήχου

Ονομασία	Μαρτυρία	Απήχημα	Χαρακτηριστικά μέλη
Άγια	Ἦχος $\frac{1}{2}$ Δι	Α γι α α α α α	Πολυέλαιοι, Δοξολογίες, Χερουβικά, Κοινωνικά, Κρατήματα, Μαθήματα, Καλοφωνικοί ειρμοί
Λέγετος	Ἦχος $\frac{1}{2}$ γτος λκ	Δε γε τος	Θεός Κύριος, Αναβαθμοί, Τιμιωτέρα, Πολυέλαιοι Δοξολογίες,

¹⁰. ΠΑΡΗ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ, Προθεωρία της Ψαλτικής, εκδ. Αγία Ταΐσία, Λευκωσία 2016, σελ. 37.

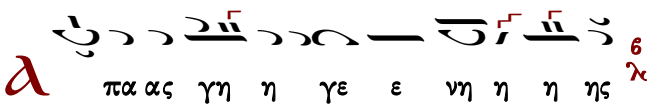
Στιχιαρικός Τέταρτος	Ἦχος $\frac{4}{\delta\lambda}$ Πα ^ο		Στιχηρά ιδιόμελα, Δογματικά Θεοτοκία, Δοξαστικά
Τέταρτος Χρωματικός	Ἦχος $\frac{4}{\delta\lambda}$ Δε ^σ		Το Προσόμοιο «Κατεπλάγη Ιωσήφ»

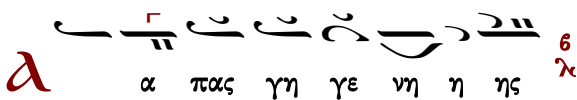
Τα περισσότερα ειρμολογικά μέλη του Τετάρτου ήχου ψάλλονται στον Λέγετο. Πολλές φορές ο ήχος αυτός εμφανίζεται και ως ανεξάρτητος στην εκκλησιαστική οκταηχία καθώς με αυτόν μερίζονται αρκετές παπαδικές συνθέσεις όπως Πολυέλαιοι, Καλοφωνικοί ειρμοί, Κρατήματα κ.α.¹¹.

Τα Στιχιαρικά μέλη του Τετάρτου ήχου ψάλλονται στον Τέταρτο στιχιαρικό από τον Πα ο οποίος συνεργάζεται άμεσα με τον Λέγετο για αυτό και διαφέρει από τον Πρώτο ήχο. Στον Στιχιαρικό Τέταρτο ψάλλονται όλα τα ιδιόμελα στιχηρά και δοξαστικά του Τετάρτου ήχου.

Τα Παπαδικά μέλη του Τετάρτου ήχου ψάλλονται σε ήχο Άγια ο οποίος θεμελιώνεται τέσσερις φωνές πάνω από τη βάση παραγωγής των ήχων. Στον ήχο αυτόν υπάρχουν συνθέσεις όπως κεκραγάρια, πολυέλαιοι, δοξολογίες, χερουβικά, κοινωνικά, καλοφωνικοί ειρμοί κ.α.

4. Συγκριτική ανάλυση του μέλους

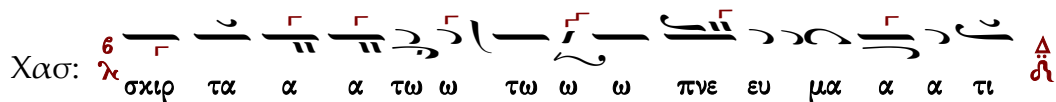
Χασ:

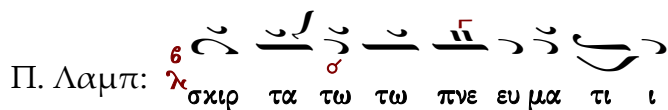
Π. Λαμπ:

Σε αυτή την πρώτη γραμμή παρατηρούμε ότι και τα δύο μέλη κινούνται στον Λέγετο με το μέλος του Χασανίδη βεβαίως να διαγράφει

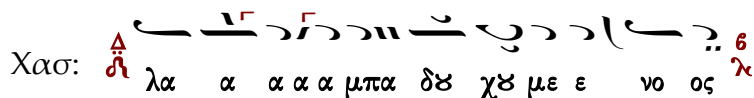
¹¹. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Θεωρία και πράξη της Εκκλησιαστικής Μουσικής, Ι. Μ. Μ. Βατοπαιδίου, εκδ. Ζ, Άγιον Όρος 2014, σελ. 181.

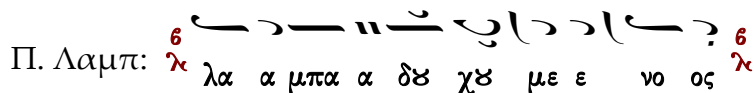
καθοδική πορεία μέχρι την πλαγιότητα του Τετάρτου ήχου και στη συνέχεια να καταλήγει στην μεσότητα του Τετάρτου ήχου.

Χασ: $\overset{6}{\lambda}$ σκιρ τα α α τω ω τω ω ω πνε ευ μα α α τι $\overset{A}{\delta\lambda}$

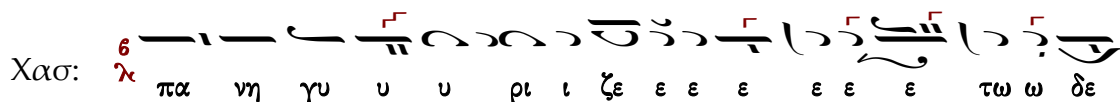
Π. Λαμπ: $\overset{6}{\lambda}$ σκιρ τα τω τω πνε ευ μα τι ι

Το μέλος του Πέτρου ξεκινώντας από την πλαγιότητα του Τετάρτου ήχου ανεβαίνει και καταλήγει ως Λέγετος στην μεσότητα του Τετάρτου ήχου, σε αντίθεση με το μέλος του Χασανίδη το οποίο κινείται στην κυριότητα του ήχου, τον άγια.

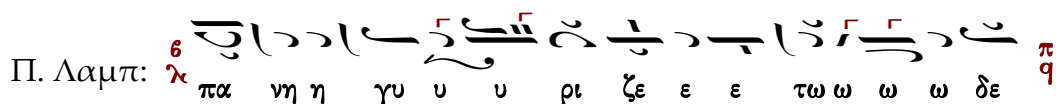
Χασ: $\overset{A}{\delta\lambda}$ λα α α α μπα δσ χσ με ε νο ος $\overset{6}{\lambda}$

Π. Λαμπ: $\overset{6}{\lambda}$ λα α μπα α δσ χσ με ε νο ος $\overset{6}{\lambda}$

Και τα δύο μέλη καταλήγουν σχεδόν με τον ίδιο τρόπο στην μεσότητα του Τετάρτου ήχου, τον Λέγετο.

Χασ: $\overset{6}{\lambda}$ πα νη γυ υ υ ρι ι ζε ε ε ε ε ε ε ε τω ω δε

$\overset{\Gamma}{\pi}$
ε $\overset{9}{\eta}$

Π. Λαμπ: $\overset{6}{\lambda}$ πα νη η γυ υ υ ρι ζε ε ε τω ω ω δε $\overset{\pi}{\eta}$

Το μέλος του Χασανίδη ανεβαίνει στον άνανες και από εκεί κατεβαίνει τέσσερεις φωνές στην πλαγιότητα του Πρώτου ήχου ενώ το

μέλος του Πέτρου καταλήγει με τη χαρακτηριστική θέση στον στιχηραρικό Τέταρτο.

Χασ: Musical notation for Chasos: α υ υ υ λω ων νο ο ο ο ο ω ων. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

Π. Λαμπ: Musical notation for P. Lamb: α υ λω ων νο ο ω ων. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

Το μέλος του Χασανίδη φθοριζόμενο ακολουθεί τη μαλακή χρωματική κλίμακα ενώ στο τέλος της γραμμής με φθορά επανέρχεται το μέλος στη διατονική κλίμακα. Σε αντίθεση το μέλος του Πέτρου μέσω του Λεγέτου θα καταλήξει στην τριφωνία του στιχηραρικού Τετάρτου.

Χασ: Musical notation for Chasos: φυ υ υ υ σις γε ραι ρϷ Ϸ σα'. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

Π. Λαμπ: Musical notation for P. Lamb: φυ υ σι ις γε ραι αι ρϷ Ϸ σα α. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

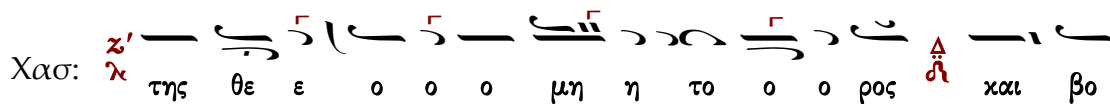
Στη συγκεκριμένη μελωδική γραμμή και τα δύο μέλη με την ίδια σχεδόν μελωδική κίνηση κατεβαίνουν στον Λέγετο.

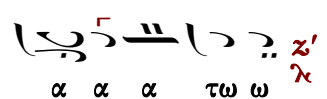
Χασ: Musical notation for Chasos: την ι ε ρα α αν πα α νη γυ υ ριν'. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

Π. Λαμπ: Musical notation for P. Lamb: την ι ε ρα αν πα νη η γυ υ υ ριν. The notation consists of a series of notes with various accidentals and clefs, ending with a final cadence symbol.

Το μέλος του Χασανίδη από τον Λέγετο ανεβαίνει στην κυριότητα του ήχου όπου το μέλος κορυφώνει την μελωδία του για να καταλήξει προσωρινά στη διφωνία του Άγια. Σε αντίθεση το μέλος του Πέτρου

Ξεκινά από την πλαγιότητα του Τετάρτου ήχου και ανεβαίνει μέχρι την κυριότητα του ήχου.

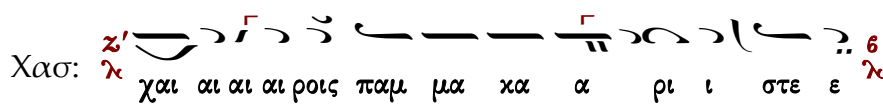
Χασ: της θεε οοο μηη τοοο ρος και βο

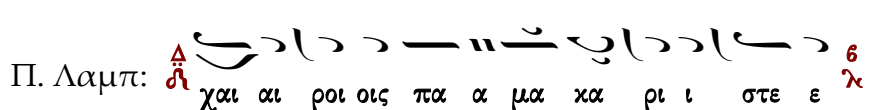
 ααα τωω

Π. Λαμπ: της θεε οοο μηηηη τοοοο ροοος

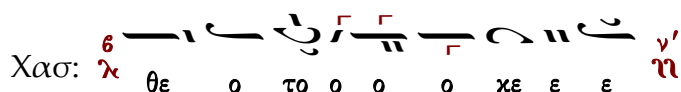
 και αι βοαααα τω

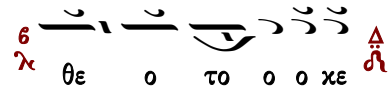
Το μέλος του Χασανίδη από τη διφωνία του Άγια μεταβαίνει στην κυριότητα του ήχου για να ανέβει στην επόμενη φράση ξανά στην διφωνία του Άγια. Στον Άγια κινείται και ο Πέτρος κορυφώνοντας μάλιστα την μελωδία ως την κορυφή του τετραχόρδου στην δεύτερη φράση.

Χασ: και αι αι αι ροις παμ μα κα α ρι ι στε ε

Π. Λαμπ: και αι ροι οις πα α μα κα ρι ι στε ε

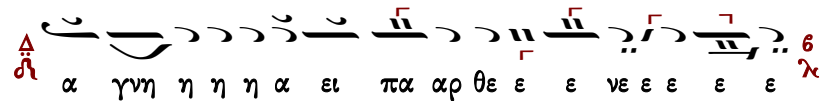
Και τα δύο μέλη ακολουθούν καθοδική πορεία προς τον Λέγετο, το μέλος του Χασανίδη από την διφωνία του Άγια ενώ το μέλος του Πέτρου από την Κυριότητα.

Χασ: θεε τοοο ο κεεε

Π. Λαμπ: θε ο το ο ο κε

Το μέλος του Πέτρου ανεβαίνοντας δύο φωνές από τον Λέγετο θα θεμελιώσει την μελωδική γραμμή στον Άγια. Το μέλος του Χασανίδη θα κινηθεί στην επταφωνία του πλαγίου Τετάρτου ήχου ως ένας πλάγιος του Τετάρτου επτάφωνος.

Χασ: α γνη η η α α ει πα αρ θε ε ε νε ε ε ε ε ε ε

Π. Λαμπ: α γνη η η η α ει πα αρ θε ε ε νε ε ε ε ε

Τα δύο μέλη ακολουθούν καθοδική πορεία προς την τελική κατάληξη στον Λέγετο. Στο μέλος του Χασανίδη παρατηρούμε την καταγραφή της χαρακτηριστικής καταληκτικής θέσης του Λεγέτου όπως αυτή αποτυπώνεται κυρίως στην προφορική αγιορείτικη ψαλτική παράδοση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Θεωρία και πράξη της Εκκλησιαστικής Μουσικής, Ι. Μ. Μ. Βατοπαιδίου, εκδ. Ζ, Άγιον Όρος 2014.
- ΠΑΡΗ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ, Το εκκλησιαστικόν Άσμα- Πατερικές θέσεις, εκδ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2018.
- Προθεωρία της Ψαλτικής, εκδ. Αγία Ταΐσία, Λευκωσία 2016.
- ΠΕΤΡΟΥ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΥ, Ειρμολόγιο καταβασιών, εκδ. Κουλτούρα, Αθήνα 2012
- ΠΡΩΤΑΤΟΝ, Διμηνιαίο Αγιορείτικο Περιοδικό, Νοέμβριος- Δεκέμβριος 1993, αριθμός 44, 188-191.
- ΤΣΙΡΙΓΚΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, Μοναχός Μελέτιος Συκιώτης (1907-2000). Βίος, έργα, ανάλυση επιλεγμένων ύμνων και τροπαρίων, Μεταπτυχιακή εργασία υποβληθείσα στο τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Α.Π.Θ., Λαμία 2021
- ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής, Τεργέστη 1832.
- ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΡΟΔΟΣΤΟΛΟΥ, Πόθος και Χάρις στον Άθωνα, εκδ. Λαυριωτικόν Ι.Κ. Αγίων Πάντων, Άγιον Όρος 2000.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- <http://e-kere.gr>. Κέντρο ερευνών και εκδόσεων. Βλ. για τον διάκο Διονύσιο Φιρφιρή.
- <http://ec-patr.eu/hierarchs/show.php?lang=gr&id=111>. Βλ. για τον επίσκοπο Ροδοστόλου Χρυσόστομο.
- http://athossoundarchive.blogspot.com/2020/08/1880-1949-synesios-hierodeacon_of.html. Βλ. για τον Συνέσιο Σταυρονικητιανό.
- <http://agioritikesmimes.blogspot.com/2012/06/1478.html?m=1>. Βλ. για τον π. Γαβριήλ Μακαβό αλλά και τον δάσκαλό του παπά Διονύση

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνέντευξη Ιωάννου Χασανίδη

1. Διαμόρφωση του «Καρεώτικου» ύφους

Ερ. Θα θέλαμε να μας πείτε συνοπτικά πως προέκυψε το λεγόμενο «καρεώτικο» ύφος και ποιους ψάλτες προλάβετε και ακούσατε εσείς στο Άγιον Όρος;

Απ. Λοιπόν εγώ πήγα στο Όρος πρώτη φορά το 1972. Ο αδερφός της μητέρας μου ήταν μοναχός στην Σταυρονικήτα. Κάθισα ένα καλοκαίρι ολόκληρο εκεί και ο άγιος Παΐσιος είπε να πάω στην Αθωνιάδα. «Αυτό το παιδί πρέπει να το φέρεις στην Αθωνιάδα» είπε στο θείο μου. Έτσι λοιπόν την επόμενη χρονιά πήγα στην Αθωνιάδα. Τα χρόνια εκείνα που ήμουν εγώ στο Όρος, τα μαθητικά μου χρόνια, γιατί εγώ δεν σταμάτησα να πηγαίνω στο Όρος. Ο θείος μου ήταν γραμματέας στην κοινότητα, είχε το κελί των αγίων Θεοδώρων δίπλα στις Καρυές και εγώ πήγαινα κι έψαλλα στο Πρωτάτο. Αλλά και παντρεμένος δεν σταμάτησα να πηγαίνω στο Όρος ακόμα και μέχρι τώρα που είμαι στα 64. Στα χρόνια μου λοιπόν από ψάλτες ήταν ο διάκο Γιάννης, ήταν ο Φιρφιρής (σας λέω περίπου κατά ηλικία), ο γερο Μελέτιος ήταν ο μεγαλύτερος απ' όλους, ήταν ο γερο Ιωάσαφ των Ιωσαφαίων, ο παπα Γαβριήλ ο Μακαβός (ο μπαλωμένος) και ο παπα Δημήτρης ο Τρυγωνάς. Αυτούς εγώ πρόλαβα. Υπήρχε και ο γερο Δημήτρης ο Σαραβάλης ο οποίος είχε καταπληκτικό καρεώτικο ύφος αλλά σπάνια έψελνε. Επίσης ο Ροδοστόλου, ο Σχολάρχης μας θα μπορούσαμε να πούμε ότι ανήκει στους Καρεώτες ψάλτες

Ερ Γνωρίζετε ποιους είχαν δασκάλους;

Απ. Ο γερο Μελέτιος είχε τον Συνέσιο απ' τη Σταυρονικήτα και ο Φιρφιρής στην αρχή. Ο γερο Μελέτιος όμως μου είπε ότι ο Φιρφιρής στην αρχή πήγαινε στο Συνέσιο αλλά μετά επειδή ο Συνέσιος ήταν δύσκολος άνθρωπος πήγε μετά στον Μπουζικά τον οποίο δεν πρόλαβα εγώ, νομίζω κοιμήθηκε το 1965 αν θυμάμαι καλά, νωρίτερα είχε κοιμηθεί και ο Συνέσιος. Εγώ πρόλαβα αυτούς. Οι υπόλοιποι είχανε άλλοι τον Συνέσιο και άλλοι τον Μπουζικά. Κυρίως αυτοί οι δύο ήταν. Οι μεγαλύτεροι δάσκαλοι τα χρόνια εκείνα, μιλάμε για πριν το 1950, ήταν αυτοί οι δύο. Ο ένας ήταν εκτελεστής περισσότερο, ο Μπουζίκας, είχε όγκο πολύ. Μου έλεγε ο γερο Γιώργης από το κελί το Ιβηρίτικο (εκεί που είναι σήμερα ο π. Αντύπας) μου έλεγε για τον όγκο της φωνής του, μου έλεγε «Γιάννη εγώ μαγείρενα στην Παντοκράτορος στο πανηγύρι και τον άκουγα απ το καθολικό λες

και τον είχα δίπλα στα αυτιά μου» μιλάμε για τέτοιον όγκο φωνής για τον γερο Μπουζικά

Ερ. Δεν μας μιλήσατε για τον γέροντα Γαβριήλ τον Μακαβό.

Απ. Ο π. Γαβριήλ ο Μακαβός(μπαλωμένος) είχε λίγο διαφορετικό ύφος. Τον έλεγαν «μπαλωμένο» γιατί είχε μια μεγάλη κρεατοελιά στον κρόταφο. Όλοι έτσι τον ήξεραν. Καλός ράφτης, έραβε άμφια στο χέρι και πολύ καλός μάγειρας .

Ερ. Γνωρίζεται ποιον είχε δάσκαλο;

Απ. Δεν το γνωρίζω. Εμένα το πρώτο μάθημα που με διάβασε ο γερο Μακαβός ήταν η δοξολογία του Μαδυτινού σε πλάγιο του Τετάρτου Χρωματικό αυτή που λεν στο Όρος.

Ερ. Δεν έμοιαζε δηλαδή το ύφος του με τους υπόλοιπους;

Απ. Όχι. Έλεγαν όμως το εξής στο Όρος, ότι το ύφος του Μακαβού ήταν το γνήσιο Καρεώτικο ύφος πριν το Συνέσιο.

Ερ. Άρα μπορούμε να πούμε ότι το ύφος αυτό προέρχεται από τρεις πηγές; Οι μαθητές του Συνεσίου, οι μαθητές του Μπουζικά και το ύφος του Μακαβού που ήταν λίγο διαφορετικό;

Απ. Ναι έχουμε τρία διαφορετικά πράγματα αλλά ταιριάζαν λίγο μεταξύ τους, οι βάσεις ήταν σταθερές. Τώρα ο Συνέσιος επειδή ήταν Μικρασιάτης και έμαθε μουσική στην Πόλη είχε γυρίσματα ενώ ο Μπουζίκας είχε όγκο. Ο Φιρφιρής είχε το χάρισμα, το μεγαλύτερο χάρισμα απ' όλους. Ο γερο Μελέτιος μου έλεγε «θα στα πω εγώ αλλά άκου τον γερο Διονύση πως τα λέει. Τα λέει καλύτερα από μένα γιατί έχει καλύτερη φωνή». Είχε περισσότερα γυρίσματα η φωνή του, ήταν πιο ευφάνταστος στην ερμηνεία επηρεασμένος φυσικά και από το ύφος των προηγούμενων αλλά και από τη δικιά του καρδιά. Γιατί όσο και να θες να τον μοιάσεις τον δάσκαλό σου άμα δεν βάλεις και τη δικιά σου καρδιά δεν ξεχωρίζεις μετά γίνεσαι σαν το δάσκαλό σου ίδιος. Μα ίδιος δεν μπορεί να είσαι πρέπει να βάλεις και τον εαυτό σου. Κι εγώ ας το πούμε δεν έγινα ίδιος με τον Φιρφιρή παρόλο που έψαλλα τόσα χρόνια μαζί του. Πήρα αυτά που ήθελα να πάρω μετά πρέπει να βάλεις το προσωπικό σου ύφος.

Θεωρούνταν όμως δάσκαλος στα χρόνια μας ο γερο Μελέτιος. Όλοι πηγαίναν στο γερο Μελέτιο για να μάθουν μουσικά. Είτε είχαν μικρό χάρισμα, είτε μεγάλο και όλοι οι Γεροντάδες τα καλογέρια τα στέλναν εκεί γιατί ήταν αυτός ο οποίος είχε την γνώση ,την θεωρητική, που έλειπε απ τους άλλους. Τον

Φιρφιρή αν τον ρωτούσες για ποιο λόγο γίνεται αυτό; Θα σου λεγε, άκου το. Ενώ ο γερο Μελέτιος θα λεγε γίνεται γι αυτό, για κείνο, για το άλλο, θα σου βγάλει και πέντε βιβλία να σου δείξει παραδείγματα, να σου πει κοίτα το φαινόμενο αυτό βρίσκεται εδώ, κοίτα το φαινόμενο το άλλο βρίσκεται εκεί. Επίσης είχε πάρα πολύ καλή βιβλιοθήκη ο γερο Μελέτιος. Είχε βιβλία και είχε και χειρόγραφα πολλά κι ήταν κι αυτός που μπορούσε να γράψει ότι ήθελε. Κι είχε μάλιστα κι ένα μεγάλο χάρισμα, ότι άκουγε μπορούσε να το περάσει στο χαρτί την ώρα που το έψελνε κάποιος. Είχε έναν τρόπο στενογραφικό και μετά πήγαινε στο κελί και το γραφε κανονικά. Είχα μια τέτοια εμπειρία μαζί του. Είχαμε ψάλλει μια φορά στο Πρωτάτο ένα «αιωνία η μνήμη» σε πλάγιο του πρώτου, ενώ το αιωνία η μνήμη δεν είναι έτσι. Συνήθως είναι σε βαρύ. Ενα μεγάλο μακροσκελές αιωνία η μνήμη. Οπότε του λέω γέροντα: σας άρεσε αυτό που ψάλλαμε; Ποιο μου λέει αυτό; Και μου το βγάζει. Ήταν ίδιο ακριβώς. Είχε αυτό το χάρισμα. Άκουγε απ το ραδιόφωνο καμιά φορά Κομοτηνή, γιατί τότε δεν πιάναμε και πολλούς σταθμούς εμείς στο Όρος. Στη σχολή βέβαια απαγορευόταν αλλά τα κελιά που είχαν κανένα ραδιόφωνο για ειδήσεις μπορούσαν να πιάσουν μόνο Κομοτηνή ή Η φωνή της Αμερικής από την Αλεξανδρούπολη, δεν είχε γενικά σταθμούς πολλούς και ο γερο Μελέτιος καθόταν κι άκουγε ψάλτες και τους κατέγραφε. Έχει καταγράψει λειτουργικά και άλλα και γράφει στο βιβλίο του από ραδιοφώνου.

Ερ. Ο γερο Μελέτιος ήταν εξ' ολοκλήρου μαθητής του Συνεσίου;

Απ. Ναι ήταν εξ' ολοκλήρου μαθητής του Συνεσίου και είχε τη μεγαλύτερη υπομονή απ' όλους

Ερ. Οπότε καταλαβαίνουμε ότι ο Συνέσιος ήταν καλός θεωρητικός και μουσικός

Απ. Ναι ήταν καλός μουσικός και ο Συνέσιος και ο γερο Μελέτιος.

Ερ. Πείτε μας τώρα κάτι άλλο. Πως συνδέεται το ύφος του Όρους με το ύφος της Πόλης; Κάποτε μας είχατε πει ότι ακούσατε τον Ναυπλιώτη σε ηχογράφιση και ήταν το ύφος σαν τους παλιούς Καρεώτες.

Απ. Ναι ήταν σχεδόν ίδιος με τους παλιούς Αγιορείτες. Έλεγαν ότι κάποτε ήταν το ύφος ίδιο. Μετά έγινε πιο σολιστικό το ύφος στην Πόλη, πιο του φαίνεσθε. Αυτή την άποψη έχω. Επίσης το ύφος των Καρεών και της Καψάλας επηρεάστηκε πολύ απ' το Ματθαίο. Αν δούμε τις αναλύσεις του Χουρμουζίου και του Γρηγορίου, οι Καρεώτες είχαν υπόψη τους τις αναλύσεις του Χουρμουζίου και όχι του Γρηγορίου. Ο Γρηγόριος ήταν πιο λιτός σ' άφηνε πιο ελεύθερο. Ο Χουρμούζιος λίγο σε κατεύθυνε κι ήθελε να κάνεις περισσότερους λαρυγγισμούς

κατά το ύφος το δικό του. Νομίζω ότι ο Ματθαίος επηρέασε αρκετά την περιοχή στα χρόνια που έζησε. Ο Συνέσιος μετά ήταν ο κύριος εκφραστής αυτού του ύφους και κάπως έτσι διαμορφώθηκε στα χρόνια μας. Έλεγαν πάντως ότι ο Μακαβός είχε το παλαιό Καρεώτικο ύφος. Αυτό λέγαν οι παλαιοί Καρεώτες. Και όχι ο Φιρφιρής, ούτε ο διάκo Ιωάσαφ, ούτε ο παπα Τρυγωνάς.

Ερ. Έμαθε μουσικά στο Όρος πάντως ο Μακαβός;

Απ. Όλοι μάθαν μουσικά στο Όρος αυτοί. Ήταν αυτόχθονες, δηλαδή δεν ήρθαν μαθημένοι απ' έξω όπως είναι σήμερα, πήγαν ας πούμε στο Βατοπάιδι, πήγαν στη Σιμωνώπετρα, πήγαν στη Φιλοθέου και λοιπά και μάθαν μουσική απ' έξω. Αυτοί πήγαν σχεδόν αγράμματοι. Όχι μόνο μουσικά αλλά και γραφή και ανάγνωση έμαθαν στο Όρος απ' τους γεροντάδες τους. Όταν ο άλλος πάει 8 χρονών από το χωριό του στο Όρος φυσικά δεν ήξερε να γράφει και να διαβάζει ειδικά τα χρόνια εκείνα. Τον μάθαιναν να γράφει και να διαβάζει στο κελί ,ο Γέροντας. Αυτοί μεγάλωσαν και έμαθαν μουσικά μέσα και είναι αυτό που λεν οι καλόγεροι ότι άμα ξύσεις φαίνεται η πρώτη μπογιά ότι και να κάνεις. Έτσι είναι περνάς έναν τοίχο ένα χρώμα, δεύτερο χρώμα, τρίτο, τέταρτο, δέκατο αν ξύσεις φτάνεις στην πρώτη μπογιά. Η πρώτη μπογιά είναι αυτή που αρπάζει το σοβά και γίνονται ένα. Μετά πρέπει να ξηλώσεις το σοβά αλλά δεν γίνεται. Έτσι ήταν κι αυτοί. Τα πρώτα ακούσματα είναι πολύ σημαντικά περνάν μέσα στην καρδιά σου και μετά ή γίνεσαι ένα με αυτή τη νοοτροπία ή το απορρίπτεις.

Ερ. Οπότε δάσκαλος απ' όλους αυτούς ήταν μόνο ο γερο Μελέτιος;

Απ. Ναι μόνο ο γερο Μελέτιος.

Ερ. Οι υπόλοιποι δεν άφησαν μαθητές;

Απ. Όχι δεν άφησαν μαθητές μόνο ο γερο Μελέτιος.

Ερ. Οπότε όποιος ήθελε να εντρυφήσει σε αυτό το ύφος, ηθελημένα ή άθελα του, έπρεπε να τους ακούσει;

Απ. Ναι να τους ακούσει ή να ψάλλει μαζί τους. Εγώ είχα την ευλογία που έψαλλα πολύ μαζί τους. Δηλαδή σ' όλες τις αγρυπνίες ήμουν μαζί τους. Ο γερο Φιρφιρής έλεγε «έλα Γιαννάκη άκου». Δεν μπορούσε να σου πει να σου εξηγήσει. Ενώ ο γερο Μελέτιος θα σ' έβαζε κάτω και θα σου λεγε παιδί μου κοίτα αυτό, κοίτα εκείνο, αυτό γίνεται έτσι, εδώ έχει χρώμα, εδώ είναι μαλακό χρώμα, να δούμε και πως το 'χει αυτός το δοξαστικό αυτό, να δούμε και πως το 'χει η Κυψέλη, να δούμε και πως το 'χει ο Φιλανθίδης, να δούμε και πως το 'χει ο

Ιάκωβος, να σε βγάλει πέντε παραδείγματα. Αυτός είναι ο δάσκαλος να σου δείξει το δρόμο. Επίσης δεν υπήρχε αυτό που γίνεται σήμερα που κάνουμε εμείς εδώ. Κάνω μάθημα ας πούμε στις μοναχές κι έχουν όλες ένα μαγνητόφωνο και γράφουν και όποτε θέλουν τακ πατάν το κουμπί και έχουν το δάσκαλο. Εκεί σ' έλεγε ένα δύο τα υπόλοιπα μόνος σου και την επόμενη φορά σε διόρθωνε. Σήμερα θέλουμε όλους να τους μάθουμε μουσική μπορούν, δεν μπορούν. Τότε μάθαιναν μουσική αυτοί που είχαν χάρισμα, κι είχαν την αντίληψη και πρόκοβαν. Φυσικά όλοι μαθαίναν μέχρις ένα σημείο. Αν βάλουμε δηλαδή έναν όροφο και πούμε το ταβάνι είναι το 20, άλλος θα έφτανε μέχρι το 19, άλλος μέχρι το 20, άλλος μέχρι το 15.

Πάντως στην Αθωνιάδα είχαμε το γερο Μελέτιο εμείς. Ο οποίος είχε το ύφος των Καρρών και του Συνεσίου αλλά δεν είχε τόσο μεγάλη φωνή.

Ερ. Ο Ροδοστόλου γνωρίζεται ποιόν είχε δάσκαλο; Θα τον βάζατε κι αυτόν μέσα στους ψάλτες των Καρρών;

Απ. Ναι, βέβαια. Ο Ροδοστόλου ήταν εκεί και είχε ύφος. Αυτός ήταν στο κελί του Ραβδούχου ένα διάστημα και μετά πήγε στη Λαύρα. Κάθισε εκεί ,στο κελί του Ραβδούχου, τα πρώτα χρόνια του και μάλιστα ζορίστηκε αρκετά σαν καλόγερος. Ήταν ο πρώτος που με διάβασε Φιλανθίδη, ο Ροδοστόλου. Μου λέει, «Ελα εδώ εσύ, γυρίζει η φωνή σου, κάτσε να διαβάσουμε και να τα πούμε» και κάναμε των Εισοδίων “Σήμερον τα στίφη των πιστών” των αποστίχων. Το βράδυ είχαμε αγρυπνία στη Σχολή. Αγρυπνία δωδεκάωρη. Αυτός μου το διάβασε πρώτη φορά. Ο Ροδοστόλου έζησε στις Καρρές και απέκτησε αυτό το ύφος από μικρός. Μετά πήγε στη Λαύρα. Ο Ροδοστόλου ήταν μαθητής στην Αθωνιάδα, καθηγητής και σχολάρχης, πέρασε από όλα τα στάδια και ζεί ακόμα, είναι εξαιρετικός. Ναι ήταν και ο Ροδοστόλου θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει το καρεώτικο ύφος.

Να πούμε κάτι ακόμη γι' αυτήν την εποχή για όλους αυτούς τους ανθρώπους. Αυτοί είχαν μάθει να ψάλλουν μόνοι τους, μαζεύονταν μεν όλοι μαζί, αλλά και όταν μαζεύονταν ,ξεχώριζαν οι φωνές τους. Αυτό δεν τους πείραζε γιατί τα πατήματα ήταν ίδια. Αυτοί όμως είχαν μάθει να ψάλλουν μόνοι τους, να εκτίθενται μόνοι τους. Κι αν δείτε τα βιβλία τους ήταν τόσο μικρά, επειδή με το ένα κρατούσαν το βιβλίο και με το άλλο το κερί, αφού δεν υπήρχε ρεύμα. Αυτοί έμαθαν να είναι μονοφωνάρηδες. Και για να είσαι μονοφωνάρης πρέπει να είσαι πολύ διαβασμένος. Και το χάρισμα, αλλά πρέπει να ξέρεις τι θα λες. Υπήρχε τότε και κάτι άλλο. Σε κοροΐδευαν, σε ξεφτίλιζαν να το πω έτσι, σε μάλωναν αν έκανες λάθος. Πολλές φορές ,στην αρχή ,και εμένα με μαλώσανε. Μου έλεγε ο Μακαβός, «Καλά ρε δεν ντρέπεσαι λίγο, γιατί δεν το διάβασες καλά; Τα μπάλωσες πάλι». Ναι, σε μάλωναν για εκείνη την ώρα μέσα στην Εκκλησία και όχι μετά να σε πιάσει με μαλακό τρόπο να σου πει «παιδάκι μου, πρόσεχε, πρόσεχε λιγάκι». Όχι, αλλά σε κατσάδιαζαν μέσα στην Εκκλησία, υπήρχε αυτή η

νοοτροπία η οποία ήταν γι' αυτήν τη στιγμή μόνο, η αγάπη ήταν δεδομένη. Να σε αγκαλιάσει, να σου δείξει, να σε φιλέψει δηλαδή, αλλά εκείνη την ώρα όμως κοροΐδευαν οι περισσότεροι μέσα στα στασίδια. Το να εκτεθείς όμως μόνος σου σημαίνει ότι πρέπει να διαβάσεις, και να μην κάνεις λάθη. Αυτοί ήταν μονοφωνάρηδες ένας στο ένα ψαλτήρι, ένας στο άλλο ψαλτήρι. Και δεν είχαν τη συνήθεια να μαζευτούμε όλοι μαζί, ειδικά στο Πρωτάτο πολύ σπάνια όλοι μαζί οι μεγάλοι οι πρωτοψάλτες να μαζευτούν, ακόμα και στα πανηγύρια πήγαιναν δυο-τρεις. Γιατί όλοι ήταν ψάλτες, να ισοκρατούσαν; δεν ισοκρατούσαν. Αν ακούσετε παλιές ηχογραφήσεις βλέπετε εκεί τι γινόταν.

2. Μαθητεία στην ψαλτική

Ερ. Μιλήστε μας λίγο τώρα για σας. Πείτε μας για την μαθητεία σας στη μουσική. Όταν πήγατε στο Όρος γνωρίζατε καθόλου μουσική;

Απ. Όταν πήγα στο Όρος, ήξερα μόνο να διαβάζω πολύ λίγο παραλλαγή, από 10-11 χρονών. Είχα πάει σε ένα δάσκαλο ο οποίος δεν ήξερε και πολλά πράγματα. Ουσιαστικά ήξερα μόνο τα σημαδόφωνα και μετά πήγα στο Όρος και ξεκίνησα από την αρχή.

Ερ. Δηλαδή πήγατε στο Όρος για την ψαλτική; Σας έστειλαν εκεί να μάθετε μουσική;

Απ. Όχι. Εγώ ήμουν ορφανός από πατέρα. Η μάνα μου ξαναπαντρεύτηκε. Εγώ έχασα τον πατέρα μου όταν ήμουν τριών ετών, δεν τον θυμάμαι. Ήμασταν δύο αδέρφια και έγινε κι ένας τρίτος αδερφός. Υπήρχαν δυσκολίες. Εγώ έφυγα από μικρός και πήγα στο Όρος. Ήμουν καλός μαθητής όμως πάντα, καλό μυαλό και έξω που ήμουνα στο σχολείο, στο Δημοτικό ήμουνα πρώτος και στο Γυμνάσιο που πήγα δύο χρονιές. Και στο Όρος πήγα τρίτη τάξη, το 73. Υπήρχαν δυσκολίες και πήγα στο Όρος. Είπε ο Γερο-Παΐσιος στον θείο μου, «αυτό το παιδί για να μη χαθεί, θα το φέρεις εδώ και θα πάει στην Αθωνιάδα». Εγώ γνώρισα τον Γέροντα Παΐσιο στην Σταυρονικήτα, γιατί ερχόταν στις ακολουθίες εκεί, και ήταν στο κελί του Σταυρού. Στη Σταυρονικήτα έμεινα όλο το καλοκαίρι του 1972. Πηγαίνω, λοιπόν, στο Όρος το 1973. Μου φαίνονταν παιχνίδια τα μουσικά, το είχα, κατάλαβα ότι το έχω και πιστεύω ότι, αν δεν ήταν τα μουσικά, δεν θα καθόμουν, γιατί η ζωή ήταν πολύ δύσκολη, αδιανόητη εκείνη την εποχή στη Σχολή.

Ερ. Από μόνος σας επιλέξατε την ψαλτική; Σας παρότρυνε κάποιος; Σας ενέπνευσε;

Απ. Από μόνος μου. Στην Αθωνιάδα είχες δύο επιλογές, πέρα από τα μαθήματα που κάναμε: Ή να μάθεις μουσική ή αγιογραφία ή και τα δύο. Εγώ το χέρι μου δεν πήγαινε, το κατάλαβα ότι δεν πήγαινε. Είχαμε το συγχωρεμένο το Βράνο τότε καθηγητή της αγιογραφίας, ο οποίος μας έδειχνε εμάς τους καινούργιους. Μας έβαζε κάτι στον πίνακα να μας κάνει σαν οντισιόν, να το πω έτσι, έφτιαξε μία πάπια. Εγώ προσπάθησα μία φορά, την δεύτερη έσκισα το χαρτί. Είπα, δεν κάνω γι' αυτό το πράγμα. Ήρθε ο Γερο-Μελέτιος και μου λέει, «ψάλλε μας κάτι». Εγώ ήξερα μόνο τα ευλογητάρια, αλλά τα ήξερα απ έξω. Με άκουσε και μου λέει, «Μαζί μου εσύ». Μέσα σε ένα εξάμηνο μπορούσα να διαβάσω ότι ήθελα. Φαντάζεστε; μέσα σε ένα εξάμηνο ότι ήθελα, ότι και να μου έφερνες μπροστά μου μπορούσα να το διαβάσω, να το ψάλω. Σε ένα εξάμηνο.

Ερ. Αυτό πώς προέκυψε; Από διάβασμα δικό σας; Σας το ενέπνευσε ο Γερο-Μελέτιος; Ασχολήθηκε λίγο παραπάνω με σας; Πώς προήλθε αυτό;

Απ. Όχι. Είχα την έφεση, είχα το χάρισμα και όταν ήμουν στο Γυμνάσιο στη Λάρισα ο καθηγητής που ήταν τότε στο Δημοτικό Ωδείο Λάρισας και ήταν υπεύθυνος στην παιδική χορωδία, με 40-50 παιδιά, ήρθε στο σπίτι και λέει στη μάνα μου, «Αυτόν τον θέλω στην χορωδία». Γιατί μας έκανε μάθημα στο 2ο Γυμνάσιο. Τότε ήταν η και η νοοτροπία των γονέων διαφορετική, πώς θα πας εκεί, υπήρχε ένα ρεύμα «τα παιδιά των λουλουδιών» τότε και φοβόντουσαν. Εγώ το είχα, είχα το χάρισμα και όταν πήγα στην Αθωνιάδα και μου έδειξε κάποια πράγματα ο Γερο Μελέτιος, είπα εδώ είμαι, αλλά η ζωή ήταν δύσκολη. Να ξυπνάς κάθε μέρα στις 6:00, να ετοιμαστείς μόνος σου, να πλένεις τα ρούχα σου, να φας, δεν είχαμε και προσωπικό τότε, να πλένεις πιάτα, να ανάβεις σόμπα, να ανάβεις λάμπες, δηλαδή καλογερική ζωή, πολύ καλογερική ζωή. Να βγαίνεις έξω και να μην έχει παιχνίδια, να ζεις μέσα συνέχεια, ήταν δύσκολο, δεν ήταν εύκολο για μαθητές. Πριν μάθω μουσικά είχα το μυαλό μου να φύγω. Έλεγα πώς θα ζήσω εδώ; Ήταν και ο θείος μου φυσικά, αλλά μόλις έμαθα μουσικά, είπα εγώ δεν φεύγω. Ταίριαξαν και τα χνώτα μας με τον Γερο-Μελέτιο, και η καρδιά μας ας το πω έτσι. Βρήκε το ευαίσθητο σημείο μου ο Γερο-Μελέτιος, υπήρχε χημεία. Στο δάσκαλο είναι η χημεία με τους μαθητές περισσότερο. Άμα μπει η αγάπη μέσα και χτυπήσει την καρδιά του άλλου. Νομίζω ότι το κυριότερο είναι αυτό και τότε πλέον δίνεται ο άλλος και τον έχει εμπιστοσύνη. Είναι θέμα εμπιστοσύνης και αγάπης. Ο Γερο-Μελέτιος αγαπούσε τα παιδιά. Καθόταν και έγγραφε μόνος του σε μεμβράνες βιβλία ολόκληρα, επτά βιβλία αμισθί, αφλοκερδώς και τα τυπώναμε στον πολύγραφο για να τα χρησιμοποιούμε γιατί δεν είχαμε χρήματα, ήμασταν πάμφτωχοι, π.χ. δεν είχαμε ζώνη και δέναμε με το σκοινί τα ρούχα μας. Τι να σας πω; Δύσκολα πράγματα. Αλλά εγώ αμέσως κατάλαβα ότι εδώ είμαι. Μου έδειξε τα βασικά. Επίσης την κοπανούσα κάθε

απόγευμα και πήγαινα στο κελί του Γερο-Μελετίου. Απαγορευόταν, αλλά ήξερε ο σχολάρχης ότι είμαι εκεί.

Ερ. Άρα είχατε καθημερινή επικοινωνία και τριβή με τον δάσκαλο.

Απ. Βέβαια, καθημερινή. Κάθε μέρα κάναμε Εσπερινό, Όρθρο και Θεία Λειτουργία σε μεγάλες γιορτές, κάθε μέρα υπήρχε ενασχόληση για όλους τους μαθητές. Η Σχολή λειτουργούσε στα πρότυπα της Χάλκης. Έτσι λειτουργούσε η Σχολή της Χάλκης. Στη Σχολή υπήρχαν ηλικίες από 12 μέχρι 50. Δεν ήταν μαθητές μόνο μικρής ηλικίας. Διότι σκοπός της Σχολής ήταν να μορφώσει καλογήρους. Καλόγεροι στην αρχή που μετά να μπορούν να γίνουν Ιερείς. Και στη συνέχεια έγινε εξατάξιο Γυμνάσιο ,στα χρόνια μας. Οπότε υπήρχαν ηλικίες από 12 μέχρι 30-40 χρονών. Έστελναν τα μοναστήρια καλογέρους για να μάθουν γράμματα. Δηλαδή ένας ήταν 12 ο άλλος ήταν 30. Γι' αυτό έπρεπε να κάνεις υπακοή σε όλα. Ο Ροδοστόλου ήταν αυστηρός, αλλά καλά έκανε. Όταν ήμασταν εμείς εκεί δυσανασχετούσαμε και ήμασταν όλο νεύρα. Εγώ το είπα δημόσια σε ομιλία μου ενώπιον όλων ότι, «Τώρα που έφυγα από την σχολή κατάλαβα πόσο δίκιο είχα».

Ερ. Οπότε μπορούμε να πούμε ότι δάσκαλός σας ήταν ο γερο Μελέτιος;

Απ. Ναι ο γερο Μελέτιος. Πρώτη φορά που έψαλα, έψαλα με τον Φιοφιορή το 76' στην Σταυρονικήτα, στο κελί.

Ερ. Πότε θα λέγατε ήταν η πρώτη σας ανάμνηση που ακούσατε πρώτη φορά κάποιον από αυτούς;

Απ. Από την αρχή που πήγα στο Πρωτάτο. Πηγαίναμε και ψάλλαμε στο Πρωτάτο και σε κελιά. Ο πατήρ Αρσένιος ο Βαρδαβάς που τον είχαμε εφημέριο στη Σχολή, ήταν στο κελί του Αγίου Νικολάου λίγο παρακάτω από εμάς και πηγαίναμε συχνά και ψέλναμε εκεί. Μετά από αυτόν εγώ έψαλα πολύ με τον γερο-Φιοφιορή στο Πρωτάτο.

Ερ. Άρα ο Φιοφιορής θεωρείτε σας επηρέασε στην αρχή σαν ψάλτη;

Απ. Ναι στην ερμηνεία με επηρέασε περισσότερο ο Φιοφιορής. Δεν ταίριαζε το μυαλό μου πολύ με τους υπόλοιπους. Ίσως με τον γερο-Ιωάσαφ, αλλά ο γερο-Ιωάσαφ στα φωνήεντα είχε κάτι που δεν μου άρεσε.

Ερ. Πιστεύετε ότι αυτό οφείλεται επειδή ψάλλατε περισσότερο μαζί του ή επειδή εσείς τον επιλέξατε μεταξύ των άλλων.

Απ. Ναι, νομίζω ότι επειδή ταίριαζε το μυαλό μου με αυτόν, με τον τρόπο σκέψης.

Ερ. Αρα ψάλλατε και τον προσέχατε λίγο περισσότερο. Τον θεωρούσατε ως πρότυπο Δασκάλου και είπατε αυτόν θέλω να μοιάσω;

Απ. Σαν ερμηνεία ναι. Έλεγα, ότι θέλω να τον μοιάσω στην ερμηνεία. Αλλά στην υπομονή και στο δασκαλίστικο ήθελα να μοιάσω στο Γερο-Μελέτιο. Ερμηνευτικά ήταν ο Φιρφιρής για μένα. Φυσικά εγώ γνώρισα νέο τον Φιρφιρή, στα γεράματα μετά έκανε μόνιμους λαρυγγισμούς, ενώ στα νιάτα του ήταν λίγο διαφορετικός, είχε περισσότερη δύναμη, αυτό το ξέσπασμα το καρδιακό πού την κάθε φόρμα την έκανε έτσι που σε πήγαινε κατευθείαν αλλού, άλλαζε και η όψη, το ύφος του και τα μάτια του, το πρόσωπό του. Αυτό είναι το να το ζεις, διδασκαλία ήταν κι αυτό. Και ο Γερο-Μελέτιος μου έλεγε «Κοίτα τον πώς κάνει». Ερχόταν και στο κελί του θείου μου πολύ ο γερο-Φιρφιρής και εγώ πήγαινα στο κελί του γιατί με τον Χρυσόστομο, το καλογέρι του, ήμασταν στην Αθωνιάδα μαζί, ήμασταν φίλοι, κάναμε και δουλειές στο κελί του αρκετές. Στο πανηγύρι του εγώ πάντα ήμουν μέσα εκείνον τον καιρό γιατί μαζεύαμε τα φουντούκια, και μετά που έφυγα από την Σχολή. Έψαλα και χρόνια στο Πρωτάτο σε αγρυπνίες διότι δεν είχε ψάλτες για ένα διάστημα. Η δέσμευση στο Πρωτάτο είναι μεγάλη, δεν είναι εύκολο να γίνεις ψάλτης . Σε θέλει κάθε φορά εκεί και δεν μπορείς να ξεφύγεις εύκολα. Είχε αγρυπνίες κλπ. και τα χρήματα που τους έδιναν νομίζω ότι ήταν λίγα τον καιρό εκείνο. Έπαιρναν πολύ λίγα

Ερ. Οπότε στο Όρος μας είπατε ότι δάσκαλός σας ήταν ο Γερο-Μελέτιος και δευτερευόντως ο Φιρφιρής στο ερμηνευτικό κομμάτι. Θεωρείται ότι πήρατε κάτι και από τους υπόλοιπους;

Απ. Από όλους πήρα. Και ο Γερο-Τρυγωνάς με διάβασε αρκετά, γιατί πήγαινα στο κελί του και μάζευα τα τρυγωνάδικα τα μήλα, βοηθούσαμε στα μπετά κτλ. Εκείνος μου διάβασε π.χ. το χερουβικό του Γεωργιάδη σε Άγια. Το ήξερε πάρα πολύ καλά, ήταν γλυκός ο παπα-Δημήτρης. Από όλους κάτι μπορούσες να πάρεις. Αλλά νομίζω ότι ο κύριος εκφραστής του ύφους ήταν ο Φιρφιρής.

Ερ. Τελειώνοντας το σχολείο, φύγατε από το Όρος, ωστόσο μας είπατε ότι ουσιαστικά δεν φύγατε ποτέ από το Όρος, αλλά στην υπόλοιπη ζωή σας βγαίνοντας έξω, υπήρξε κάποιος που σας επηρέασε λίγο;

Απ. Πήγα στην Αθήνα. Είχαμε έναν καθηγητή εκείνη τη χρονιά από την Αθήνα, και ήταν και από την πατρίδα μου και μου λέει, «Θα έρθεις στο Ωδείο Αθηνών»,

γιατί αυτός ήταν εκεί καθηγητής. Λέω θα πάω κάτω στο Ωδείο Αθηνών. Πάω στην Αθήνα και με τη βοήθεια του π. Γεωργίου Καψάνη, του συγχωρεμένου, του ηγουμένου της Μονής Γρηγορίου μένω στο Παλαιό Φάληρο. Είχε ένα ίδρυμα «ο Παντοκράτωρ» και μου είχε εξασφαλίσει στέγη και φαγητό εκεί. Ήμασταν 9 άτομα, ο νυν Προικονήσου ήταν διευθυντής. Οι περισσότεροι ήταν από την Κύπρο. Ο μοναδικός από την Ελλάδα ήμουν εγώ. Τα γεγονότα της Κύπρου ήταν πρόσφατα και υπήρχαν πρόσφυγες, παιδιά τα οποία σπούδαζαν θεολογία και έμεναν εκεί. Έμενα εκεί και δούλευα στην οικοδομή και το απόγευμα πήγαινα στο Ωδείο Αθηνών.

Ερ. Είχατε αποφασίσει δηλαδή ότι θα ασχοληθείτε με τη μουσική; Φύγατε από την Αθωνιάδα με την προοπτική ότι μου αρέσει η Βυζαντινή μουσική και θα ασχοληθώ με αυτήν;

Απ. Έλεγα θα κάνω τα χαρτιά μου για δάσκαλος να πάω στην Ακαδημία, αλλά να δω πρώτα.

Ερ. Εκείνη την χρονιά δηλαδή ασχοληθήκατε μόνο με τη μουσική;

Απ. Ναι μόνο με τη μουσική. Πάω στην Αθήνα, δίνω εξετάσεις στο Ωδείο Αθηνών, μου δίνουν υποτροφία να μην πληρώνω, γιατί τα δίδακτρα ήταν αρκετά. Είχαμε το συγχωρεμένο τον Περιστέρη εκεί. Δεν πήρα τίποτα, μία χρονιά πήγε στράφι. Αλλά εκεί βγήκα κερδισμένος από άλλη πλευρά. Ήταν ο Παπαχρόνης που ήταν στην Αθωνιάδα πριν από εμένα, αυτός τελείωσε όταν πήγα εγώ. Έμαθε ότι είμαι στην Αθήνα και με παίρνει τηλέφωνο μία μέρα και μου λέει, «Κάνουμε χορωδία, θα έρθεις;», του λέω, «τι χορωδία;», μου λέει είναι ο Λυκούργος ο Αγγελόπουλος, δικηγόρος ήταν ο Λυκούργος, που κάνει μία προσπάθεια με τον Καρά και λοιπά. Λέω, θα έρθω.

Ερ. Δεν τους γνωρίζατε καθόλου ούτε ψαλτικά, ούτε προσωπικά, κανέναν;

Απ. Όχι, κανέναν. Πηγαίνω και μου λέει «Θα αρχίσουμε με πρόβες και θα πάμε στην Πολωνία θα πάρουμε μέρος σε ένα μουσικολογικό συνέδριο και θα ψάλλουμε». Είπα, «εντάξει θα έρθω» και λέω είναι ευκαιρία γιατί τότε θα ξαναπάω στην Πολωνία. Πήγα, λοιπόν, εκεί βγάλαμε τα κομμάτια, και λέει θα τα κάνουμε με αγιορείτικο τρόπο, με ύφος του Αγίου Όρους κλπ. Εγώ αγιορείτικο τρόπο δεν άκουγα. Εντάξει υπήρχαν κάποια πράγματα γιατί ο Λυκούργος είχε κάνει δουλειά είχε πάει στο Όρος πολλές φορές και μαγνητοφώνησε πολλούς και τον Γερο-Μελέτιο και τον Φιρφιρή και τον Γερο-Ιωάσαφ και τους Δανηλαίους κλπ, αλλά βασίστηκε στην ποιοτική ανάλυση του Καρρά μόνο. Εκεί πέρα χάθηκε η μπάλα. Και του λέω «Λυκούργο, αυτό δεν είναι το ύφος, εγώ τώρα βγήκα

από το Όρος», δεν ψάλλουμε με τον τρόπο του Αγίου Όρους, αλλά τα ψάλλουμε με έναν μπερδεμένο τρόπο, για μένα δεν είναι το ύφος αυτό. Τέλος πάντων λέω δεν γίνεται ή θα ακολουθήσεις την γραμμή της χορωδίας ή αποχωρείς και φεύγεις. Γνώρισα και τον Καρρά κάναμε πρόβες στη Μονή Πετράκη στην αρχή αλλά την άλλη χρονιά λέω στον Λυκούργο «πώς θα ζήσουμε»;

Ερ. Πόσα χρόνια μείνανε στην χορωδία;

Απ. Ενάμιση χρόνο. Στη χορωδία ήμουν αρκετά χρόνια, αλλά στην Αθήνα έμεινα ενάμιση χρόνο. Λέω πώς θα τη βγάλω εδώ πέρα, πώς θα ζήσουμε; Έτσι κάνω τα χαρτιά μου για την Ακαδημία και περνάω στην Θεσσαλονίκη. Αυτός περίμενε να περάσω στην Αθήνα. Λέω πάω Θεσσαλονίκη. Μου λέει «αφήνεις την χορωδία εσύ τώρα και εμείς σε έχουμε ανάγκη». Λέω, «ναι, αλλά εγώ πώς θα ζήσω»; Θέλουμε να παντρευτούμε, θέλουμε να κάνουμε οικογένεια. Αυτός βέβαια ήθελε να κάνει τη δουλειά του. Φεύγω, έρχομαι στην Ακαδημία στη Θεσσαλονίκη λέω στο Λυκούργο «θα είμαι στη Θεσσαλονίκη και άμα θες θα συνεργαζόμαστε». Μου λέει θα σου στέλνω τις πάρτες και θα έρχεσαι να κάνουμε τις πρόβες και θα φεύγουμε. Εντάξει όσο να πεις όμως επηρεάστηκα από το ύφος της χορωδίας. Υπήρχαν κάποια ποιοτικά σημάδια και έπρεπε να γίνουν με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Δηλαδή έγιναν πιο ποσοτικές οι αναλύσεις. Η ποιότητα δηλαδή έγινε ποσότητα. Νομίζω εκεί χάθηκε η μπάλα γι' αυτό και κατηγορήσαν τον Καρρά, ότι έβγαλε την ποιότητα και έβαλε λαρυγγισμούς από την θύραθεν μουσική μέσα στην ψαλτική.

Ερ. Εσείς πόσο θεωρείτε ότι επηρεαστήκατε; Γιατί ήσασταν και 19 χρονών όπως μας είπατε. Φτάσατε στο σημείο να πάτε στο Όρος και να σας πουν ότι άλλαξε το ύφος σας;

Απ. Ναι βέβαια. Θα σας πω ποιος ήταν η αιτία και το ξανασκέφτηκα. Ο Σχολάρχης. Πήγα να ψάλω της Παναγίας στο Πρωτάτο, γιατί συνήθως στο Ιβήρων όλοι μαζεύονται, στις Καρνές μέναμε εμείς οι ντόπιοι ας πούμε, θεωρούμεν μεταξύ των ντόπιων. Με ακούει ο Σχολάρχης και μου λέει «Ελα εδώ, δεν ντρέπεσαι να χάσεις το ύφος σου εσύ, τόσα χρόνια εδώ και πας να αλλάξεις το ύφος σου;». Τότε με προβληματίσε αυτό. Του λέω, «γιατί να χάσω το ύφος μου;» «Καλά, μου λέει, έτσι έψαλλες εσύ; Πού έμπλεξες;». Τότε κατάλαβα ότι κάτι γίνεται. Λέω στον εαυτό μου, βάλε το μυαλό σου να δουλέψει και πρέπει να αλλάξεις τον τρόπο. Σιγά-σιγά δεν γινόταν να πηγαίνω στην Αθήνα, μεγάλωσε κιόλας η χορωδία. Πάντα είχα τις διαφωνίες μου, αλλά όταν πηγαίναμε κάπου έκανα αυτά που έλεγε η χορωδία, δεν γινόταν αλλιώς. Γυρίσαμε όλη την Ευρώπη. Περάσαμε καλά. Αλλά αυτός ο τρόπος έκφρασης και ερμηνείας εμένα δεν με άγγιξε στην καρδιά. Γι' αυτό σας είπα τα πρώτα

σκιρτήματα που είναι η πρώτη μπογιά εκεί είναι. Εγώ έμαθα μουσική στο Όρος, δεν έμαθα έξω και πήγα μαθημένος

Ερ. Σας επηρέασε δηλαδή στο ερμηνευτικό κομμάτι ή περισσότερο στην αυτογνωσία για να καταλάβετε ότι εγώ αυτό έχω και πρέπει να περιφρουρήσω αυτό το ύφος; Δηλαδή σε αυτό σας βοήθησε; Να καταλάβετε ότι παίρνατε τα στοιχεία που δεν έπρεπε;

Απ. Ήμουν μικρός. Υπήρχε επηρεασμός στη μικρή ηλικία, ενώ μετά είπα εδώ είμαι, αυτό είμαι. Υπήρχαν διαφωνίες μεγάλες. Έλεγε ο Λυκούργος κάτι, έλεγα θα το κάνω για το χορό, αλλά μέσα μου δεν το δεχόμουν. Τα φιλτράριζα όλα μετά.

Ερ. Στο θέμα της θεωρίας;

Απ. Ο Γερο-Μελέτιος είχε υπόψη του το θεωρητικό του Χουρμουζίου, είχε αυτόγραφο. Ένα από τα αυτόγραφα του Χουρμουζίου το είχε ο Γερο-Μελέτιος. Ο Γερο-Μελέτιος ήξερε τη μουσική, ήξερε και όρους τους χρησιμοποιούσε για μέσους ήχους ας το πούμε έτσι για χαμηλούς, για υψηλούς, ήταν γνώστης του αντικειμένου.

Ερ. Αυτά που ακούγατε εκεί στη χορωδία στον Αγγελόπουλο σχεδόν όλα τα ξέρατε ήδη δηλαδή ή υπήρχαν πράγματα που τα ακούγατε και λέγατε αυτό πρώτη φορά το ακούω;

Απ. Οι ορολογίες ήταν διαφορετικές, αυτές που χρησιμοποιούσε ο Καρράς δηλαδή. Οι ορολογίες, τίποτα καινούργιο δεν έμαθα. Ένα καλό που μου έμαθε ο Λυκούργος, είναι το πώς θα στήσεις μια χορωδία. Σ' αυτό δε χωρούσε αμφιβολία. Ήταν ο καλύτερος. Στη χορωδία χάνεις σε ερμηνεία, γιατί πρέπει να κάνουν όλοι τα ίδια πράγματα, σε καλουπώνει. Και ένα άλλο είναι ότι μάθαμε να μορφολογούμε κείμενα. Αυτό ήταν πολύ σημαντικό. Να λέμε από εδώ μέχρι εκεί κάνει πρώτο ήχο, να βγάλουμε τα στοιχεία του ήχου.

Ερ. Αυτό δεν το είχατε κάνει με τον Γερο-Μελέτιο; Δεν το είχατε δουλέψει στο Όρος γενικότερα;

Απ. Ο Γερο-Μελέτιος όχι τόσο πολύ.

Ερ. Όσο ήσασταν στο Όρος εσείς είχε μπει το μυαλό σας να δείτε ότι εδώ κάνει τον τάδε ήχο;

Απ. Αυτό ναι. Αλλά να το πούμε έτσι στους κύριους ήχους π.χ. στους διατονικούς ήχους, στον τέταρτο, στον πρώτο που έχει κι άλλα στοιχεία μέσα σε ένα μάθημα μεγάλο, εκεί το πρόσεχε περισσότερο ο Καρράς, γιατί τα ισοκρατήματα εξαρτώνταν από τις βάσεις των τετραχόρδων.

Κοίταξε από όλους κάτι πήρα, από τον μόνο που δεν ήταν ο Περιστέρης. Μετά ήρθα λοιπόν εδώ, έρχομαι στην Ακαδημία. Λέω στον Λυκούργο να πάω να πάρω ένα χαρτί μήπως μου χρειαστεί κάπου, μπορεί καμιά φορά να μου χρειαστεί και στο σχολείο. Λέω «Πού να πάω, Λυκούργο;». Ο Λυκούργος είχε κάνει με τον Σουρλατζή εδώ στο Μακεδονικό. Μου λέει «Πήγαινε στο Μακεδονικό είναι ο Σουρλατζής εκεί, να πας», μου λέει.

Ερ. Εδώ στη Θεσσαλονίκη εσείς δεν ξέρατε κανέναν δάσκαλο, ούτε είχατε ακούσει ψάλτες;

Απ. Ναι, δεν ήξερα κανέναν. Πάω λοιπόν στον Σουρλατζή, ο οποίος είχε φωνάρα μεγάλη, ο καλύτερος από όλους και στα θεωρητικά, αλλά ήταν ακαθορίστου ύφους γι' αυτό και δεν τον εμπιστεύονταν και επειδή ήταν και ξενοτοπίτης, γι' αυτό και δεν τον ήθελαν. Ήταν ο Μάντακας καλλιτεχνικός διευθυντής. Με τον Μάντακα κάναμε πολλά ταξίδια με τη χορωδία, τον παίρναμε μαζί μας. Ήταν περισσότερο μουσικός ερευνητής αυτός. Ήταν καλλιτεχνικός διευθυντής εδώ στο Μακεδονικό Ωδείο και πήρα πτυχίο από δω ,από το Μακεδονικό. Με τον Σουρλατζή έκανα, αλλά έκανα πράγματα που τα ήξερα.

Ερ. Κάνατε κανονικά μάθημα δηλαδή;

Απ. Ναι, μάθημα κανονικό αλλά έκανα πράγματα που τα ήξερα όμως. Δηλαδή τα είχα κάνει στο Όρος και μετά τα έκανα για τις ανάγκες πτυχίου γιατί ο Σουρλατζής μου είπε ότι έπρεπε αυτά να τα κάνουμε, υπήρχε κάποιο πρόγραμμα.

Ερ. Πώς αποδεχόταν ο Σουρλατζής το δικό σας το ύφος; Θεωρούσε ότι πρέπει να αλλάξετε ή ήταν αποδεκτό;

Απ. Ήταν αποδεκτό βέβαια.

3. Διδασκαλία

Ερ. Μιλήστε μας λίγο για τη διδασκαλία. Πως προέκυψε; Πότε ξεκινήσατε να διδάσκετε;

Απ. Βεβαίως θα σας πω. Εγώ ήμουν περισσότερο ψάλτης του Όρους παρά έξω. Δεν είχα ποτέ ψαλτήρι. Είχα αναλάβει ψαλτήρι, όταν ήμουν φοιτητής στην Ακαδημία στον πνευματικό μας, στον Άγιο Ελευθέριο δηλαδή, στο αριστερό ψαλτήρι για λίγο χρονικό διάστημα, ούτε χρόνο και μετά δεν ασχολήθηκα, διότι πήγαινα στο Όρος τακτικά. Το ψαλτήρι είναι δέσμευση τα ξέρετε καλά, είσαστε ψάλτες. Εγώ δεν μπορούσα. Πήγαινα στο Όρος τακτικά και έψαλα στο Πρωτάτο βασικά και στο κελί του θείου μου, σε κανένα πανηγύρι εκεί στους πατέρες, σε άλλα κελιά, δηλαδή, στην Σταυρονικήτα είχα σύνδεσμο μεγάλο, πήγαινα στην Σκήτη την Κουτλουμουσιανή του Αγίου Παντελεήμονα και στο Φιρφιρή στο πανηγύρι του Προφήτη Ηλία. Η βάση μου ήταν το Πρωτάτο. Το '83-84 έψαλα στη Μητρόπολη Λαγκαδά για ένα χρόνο αλλά είπα ξανά δεν θα πιαστώ σε ψαλτήρι διότι δεν μπορούσα να τα βολέψω όλα. Δεν ήθελα να είμαι και εκτεθειμένος στους ανθρώπους. Αργότερα έψαλα σε μία αγρυπνία εδώ στον Άγιο Κωνσταντίνο σε έναν παπά μαθητή μου από το σχολείο που ήμουν δάσκαλος. Αυτός συνδεόταν με τον παπα-Γρηγόρη στη Μεταμόρφωση. Τους είπε για μένα. Οπότε με παίρνει τηλέφωνο μία μέρα η Γερόντισσα και μου λέει «σας θέλουμε για δάσκαλο», ήμουν μικρός σε ηλικία σαραντάρης.

Ερ. Μέχρι τότε δεν είχατε διδάξει, βυζαντινή μουσική σε κάποιον; Είχατε ασχοληθεί μόνο με την διδασκαλία στα παιδιά στο σχολείο;

Απ. Ναι, ψαλτική δίδαξα μόνο στα παιδιά μου. Συστηματικά ξεκίνησα με αυτό το μοναστήρι όταν μου είπε η Γερόντισσα σε θέλουμε για δάσκαλο. Λέω ναι, αλλά να σας δω τι ξέρετε. Ας ξεκινήσουμε λέω κι αυτό το κομμάτι. Με βοήθησε πολύ το σχολείο γιατί ήμουν δάσκαλος σε δημοτικό σχολείο ήδη από το '82 μέχρι το 2000 που ξεκίνησα να διδάσκω μουσική, 18 χρόνια είχα εμπειρία από το σχολείο. Η αείμνηστη Γερόντισσα ήταν μία αγία γυναίκα, είχε όραμα για το μοναστήρι. Κουβεντιάσαμε και είπαμε ότι ήταν θέμα προτεραιοτήτων τα μουσικά στο μοναστήρι, να το βάλετε σαν προτεραιότητα. Μόνο έτσι μπορώ να έρθω ως δάσκαλος. Θα ξεκινήσουμε και θα κάνετε υπακοή, διότι εσείς δεν είστε λαϊκές. Θα κάνετε υπακοή στο μοναστήρι και στο δάσκαλο. Όντως ξεκινήσαμε. Σαν πρότυπο είχα το Γερο-Μελέτιο ειδικά στα μουσικά και τα θεωρητικά ήταν από όλους. Δεν μπορώ να πω ότι χρησιμοποίησα μόνο τον Καρά ή μόνο τον Γερο-Μελέτιο, δηλαδή έβλεπα τα πράγματα πιο σφαιρικά. Έλεγα ότι αυτός λέει αυτό, τα βασικά εμένα με ενδιέφεραν, γιατί από τα βασικά ξεκινάς και μετά αν θέλεις ιδιαίτερες γνώσεις, υπάρχει και αυτό υπάρχει και εκείνο, αυτό λέει αυτός, αυτό εκείνος και αυτό ο άλλος. Κάναμε την θεωρία. Βασικά είχαμε πίνακα σε όλα τα μοναστήρια χωρίς πίνακα δεν γίνεται μάθημα. Γράφαμε στον πίνακα σκάλες, μαρτυρίες, διαστήματα, ορολογίες κλπ. Είχα ένα ακροατήριο 27 καλογραιών. Υποτίθεται ότι αυτές ήξεραν, ήταν οι καλόγριες που ήξεραν να διαβάζουν, μετά τις χώρισα διότι ήταν κάποιες που ήξεραν περισσότερα και άλλες που ήξεραν

λιγότερα, μεγάλες και μικρές θα λέγαμε, σε δύο επίπεδα. Σε μερικά μοναστήρια υπήρχαν και τρία επίπεδα, γιατί άλλες ήξεραν να ψάλλουν Κοινωνικά, Χερουβικά, άλλες έφτασαν στις Καταβασίες και άλλες θα ξεκινούσαν από την αρχή. Ξεκινήσαμε με το Αναστασιματάριο, που εγώ το θεωρώ βάση, μετά Δοξαστάριο, Κυψέλη και Πέτρο, αργές Καταβασίες, μία σειρά από Δοξολογίες, μία σειρά Χερουβικά, μία σειρά Κοινωνικά, από τον Εσπερινό ότι θα χρειάζεται στο μοναστήρι. Κοιτάξτε, το μοναστήρι έχει διαφορά από τον κόσμο έξω. Τα μοναστήρια αυτά έχουν συγκεκριμένες αγρυπνίες και έχουν συγκεκριμένες ανάγκες. Π.χ. την Μεγάλη Εβδομάδα χρειάζονται τα αργά οπωσδήποτε Αλληλουάρια, Θεός Κύριος, Ιδού ο νυμφίος αυτά είναι όλα αργά, αργά Καθίσματα, είναι μαθήματα μεγάλα. Στο Ωδείο δεν τα κάνουμε αυτά.

Ερ. Οπότε το ρεπερτόριο που διδάσκατε, ήταν ανάλογα με τις ανάγκες του μοναστηριού;

Απ. Ήταν μοναστηριακό, ανάλογα με τις ανάγκες του μοναστηριού. Και τις αγρυπνίες είχαμε σαν πρότυπο. Τι χρειαζόμαστε για το μοναστήρι; Χρειαζόμαστε συγκεκριμένα αυτά κι αυτά. Υπήρχε και κάτι άλλο, π.χ. στον τρίτο ήχο, στον βαρύ ήχο, που ο βαρύς ήχος π.χ. έχει 4 φαινόμενα, αυτά πρέπει να εμφανιστούν στη διδασκαλία, να έχουν γνώση, άσχετα εάν χρησιμοποιηθούν ή όχι. Θα κάνουμε τέσσερις δοξολογίες, θα κάνουμε μία από Γα, θα κάνουμε μία από το Ζω, θα κάνουμε βαρύ εναρμόνιο, θα κάνουμε βαρύ επτάφωνο, αυτά πρέπει να εμφανιστούν για να έχει γνώση ο μαθητής. Στη διδασκαλία σημαντικό πράγμα είναι να λες κάτι και να πας τον άλλον στα παραδείγματα. «Κοίταξε, αυτό που σου λέω βρίσκεται εκεί, βρίσκεται εκεί..» για να μην υπάρχει αμφισβήτηση, δηλαδή δεν το λέω εγώ, το λέει αυτός, το λέει εκείνος το λέει εκείνος. Πρέπει να έχουμε αναφορά στους συγγραφείς, στους μελοποιούς, κλπ. και πού υπάρχουν τα φαινόμενα. Γι' αυτό αυτός που θα κάνει το δάσκαλο πιστεύω πρέπει να έχει ρεπερτόριο, να έχει διαβάσει πολύ, να ξέρει τα φαινόμενα που θα συναντήσει.

Εγώ ήμουν και είμαι περισσότερο δάσκαλος των μοναστηριών και έτσι ξεκίνησα με το μοναστήρι εκείνο. Μετά έρχεται ο Γερο-Θεόκλητος από τον άγιο Αρσένιο και μου λέει «έρχεσαι ως εδώ και κάνεις μάθημα στις μοναχές, σε εμάς δεν θα κάνεις μάθημα;». Πήρα και το άλλο μοναστήρι. Μετά παίρνει άλλη Γερώντισσα «Δεν θα έρθεις και σε εμάς να μας κάνεις μάθημα;». Μετά τα Παλατίτσια μετά στην Κρήτη, μετά εδώ μετά εκεί και μπαίνεις σε αυτή τη διαδικασία. Η αλήθεια είναι ότι, δόξα τω Θεώ όσοι έμπλεξαν μαζί μου μάθανε όλοι να ψάλλουν. Για το μοναστήρι είναι προτεραιότητα η ψαλτική, γιατί στο μοναστήρι θεωρώ ότι είναι σημαντικό το ότι μένει η δουλειά σου, υπάρχει συνέχεια. Αυτά που κάναμε με τους πατέρες στον Άγιο Αρσένιο ήταν τόσα πολλά, αδιανόητα πράγματα. Εκεί τους έκανα μάθημα κάθε Δευτέρα και κάθε

Πέμπτη τους έκανα τι θα ψάλλουν την Κυριακή και ήμουν σχεδόν σε όλες τις αγρυπνίες εκεί.

Ερ. Από την εμπειρία ως δάσκαλος, ποια πρέπει να είναι η εβδομαδιαία συχνότητα του μαθήματος;

Απ. Νομίζω ότι για τα μοναστήρια είναι μία φορά την εβδομάδα, να μην το αφήνεις περισσότερο.

Ερ. Ως δάσκαλος ποιες διαφορές αντιμετωπίσατε στη διδασκαλία στο ανδρικό μοναστήρι και στο γυναικείο;

Απ. Η διαφορά είναι ότι θέλουν άλλη διαχείριση οι γυναίκες και άλλη διαχείριση οι άντρες. Τα μουσικά μπορεί να είναι ίδια, αλλά μιλάω για διαχείριση των ανθρώπων. Όλη η δουλειά είναι, όπως σας είπα, να σε αγαπήσει ο άλλος, να σου έχει εμπιστοσύνη. Αν σε αγαπήσει τελείωσε το θέμα και διαβάζει και ασχολείται. Στις καλόγριες χρειάζεται άλλη διαχείριση. Πάντως αυτή η μουσική έγινε από άντρες για άντρες και για αντρικά λαούγια. Αλλά οι μοναχές στη Μεταμόρφωση επειδή είχαν και ακούσματα από το Όρος που πήγαιναν Γεροντάδες πήγα και εγώ μετά εκεί και έδεσε το πράγμα και έχουν όντως ύφος. Το ύφος αυτό, πλησιάζει δηλαδή, στο γυναικείο, αλλά πλησιάζει, χωρίς να μιμούνται, δηλαδή να μιμηθεί η γυναίκα τον άντρα στη φωνή. Επίσης, υπάρχει διαφορά των βάσεων, σε μένα η φωνή μου κατέβηκε όσον αφορά τη βάση από τις καλόγριες, διότι τοποθετήθηκα πιο χαμηλά, μονίμως στα μαθήματα έβαλλα τρεις φωνές κάτω για να ταιριάζουμε.

Ερ. Αργότερα προχωρώντας και έχοντας μία εμπειρία ξεκινήσατε να διδάσκετε και λαϊκούς, ποιες διαφορές είδατε;

Απ. Εντάξει η ατομική δουλειά είναι διαφορετικό πράγμα. Υπήρχαν και ομάδες αλλά κυρίως εδώ ήταν ατομικά τα μαθήματα.

Ερ. Πείτε μας από την εμπειρία σας τώρα μετά από τόσα χρόνια πού διδάσκετε σε άντρες, γυναίκες, σε μοναστήρια εσείς πότε θεωρείτε ότι έχει καλύτερο αποτέλεσμα; Να διδάσκει κανείς ατομικά, να διδάσκει σε μικρές ομάδες, και σε ποια συχνότητα;

Απ. Για μένα είναι κάθε εβδομάδα. Μία φορά την εβδομάδα και να έχει υλικό για να δουλέψει ο άλλος. Το βασικό όμως είναι να έρχονται οι μαθητές στο ψαλτήρι. Αυτό είναι βασικό, το βασικότερο και από όλα τα άλλα. Διότι ψάλτης δεν γίνεσαι μόνο από το μάθημα, ψάλτη σε κάνει το αναλόγιο. Εμείς εάν μάθαμε εύκολα,

ήταν από το αναλόγιο γιατί κάθε μέρα κάναμε Όρθρο, Εσπερινό στη Σχολή. Εκεί γίνεσαι ψάλτης. Πού αλλού; Γιατί δεν βγαίνουν ψάλτες από τα Ωδεία; Πόσους μαθητές είχε ο Σουρλατζής; Πολλούς. Πόσοι έγιναν ψάλτες; Πολύ λίγοι. Γιατί; Διότι δεν πήγαιναν στο αναλόγιο. Το αναλόγιο σε κάνει ψάλτη. Αν δεν πας εκεί κοντά να μάθεις, δεν γίνεται. Η ψαλτική είναι άλλη δουλειά. Δηλαδή, πρέπει να ζήσεις το δάσκαλο, πρέπει να ζήσεις με τα χνώτα του δασκάλου, πρέπει να καταλάβεις πώς σκέφτεται ο δάσκαλος, πώς λειτουργεί, πώς ερμηνεύει, τι νιώθει. Είναι καρδιακό και πνευματικό το θέμα της μουσικής αυτής. Δεν κάνουμε μουσική για την μουσική, είναι εργαλείο προσευχής, εάν δεν το χρησιμοποιείς έτσι, είναι άχρηστο. Ποιος είναι ο σκοπός του ψάλτη; Να βοηθήσει τους άλλους να προσευχηθούν. Εάν το κάνει προς ίδιον όφελος πάλι φαίνεται. Αν είναι του φαίνεσθε πάλι φαίνεται, να περηφανεύεται και να λέει ποιός είμαι εγώ, τι καλή φωνή που έχω. Δεν είναι αυτή η ουσία. Το θέμα στο ψαλτήρι είναι πνευματικό. Αυτό πρέπει να καταλάβουν και οι δάσκαλοι και οι μαθητές. Γιατί; Αγαλλιάζει η ψυχή σου, σκιρτά η καρδιά σου, αυτό είναι, αυτή είναι η ουσία του πράγματος. Όσα μουσικά και να ξέρεις και να τα μάθεις όλα, άμα δεν είσαι προσηλωμένος σε αυτό, ότι δηλαδή εσύ είσαι διακονητής, και να προσπαθείς να γίνεσαι καλύτερος γι' αυτό το λόγο, για να διακονήσεις την Εκκλησία, έχασες το παιχνίδι. Σκοπός είναι και από δω να πας στον παράδεισο, εάν δεν πας, είναι άχρηστο. Να γίνω ψάλτης εγώ και τι έγινε; Εάν δεν τον κερδίσω, καλύτερα να μη γινόμουν. Και να μην είμαστε και υποκριτές, να αγαπάμε την Εκκλησία, να αγαπάμε τους ανθρώπους, να αγαπάνε το διακόνημα. Αυτό είναι το κυριότερο. Γινόμαστε καλύτεροι για το διακόνημα, για να γίνουμε καλύτεροι διακονητές για να βοηθήσουμε την Εκκλησία, για να βοηθήσουμε τους συνανθρώπους μας. Αυτός είναι ο σκοπός της μουσικής αυτής. Όσα και να μάθεις, αν δεν το τοποθετήσεις έτσι, είναι όλα άχρηστα, δεν έχει νόημα. Σίγουρα θα βιοποριστείς από την Εκκλησία, μπορεί να ζεις από αυτό, είναι μέσα όλα αυτά και ο Θεός τα ευλογεί όλα αυτά, δεν τα πετάει έξω, αλλά από εκεί και πέρα θα διδάξεις. Δάσκαλος δεν είναι μόνο για να διδάξει μουσική, δάσκαλος είναι να διδάξεις ύφος, να διδάξεις αγάπη, ως προς το αντικείμενο να το κάνεις δικό σου, να το ποθείς, αυτό είναι.

Ερ. Θεωρείται ότι ο κάθε ψάλτης μπορεί να είναι και δάσκαλος; Ποιά επιπλέον χαρακτηριστικά πρέπει να έχει για να τον χαρακτηρίσουμε δάσκαλο;

Απ. Νομίζω ότι πρέπει να έχει και χάρισμα. Το κυριότερο είναι ότι πρέπει να έχει και χάρισμα στην μεταδοτικότητα. Η διδασκαλία είναι χάρισμα. Βασικά πρέπει να μπορείς να διαχειριστείς τους ανθρώπους, γιατί ο καθένας από εμάς είναι ένας διαφορετικός άνθρωπος, όπως και στις καλόγριες, εγώ στην αρχή ήμουν πιο αυστηρός γιατί έπρεπε να αντιμετωπίσω αυτό το πλήθος. Είχε καλόγριες από 18-20 χρονών μέχρι 50-60. Η διαχείριση των ανθρώπων είναι δύσκολη

δουλειά. Δηλαδή ο δάσκαλος είναι ένα είδος πνευματικού. Μπορεί να πω κάτι για σένα και να μη σε στεναχωρήσω, μπορεί να πω το ίδιο πράγμα σε κάποιον άλλον και να τον κάνω να μην μπορεί να κοιμηθεί μία εβδομάδα.

Η διδασκαλία είναι Δια Βίου Μάθηση. Πρέπει να μάθουμε να διαχειριζόμαστε τους ανθρώπους. Πόσα παιδιά φοιτητές έρχονται εδώ και πόσα παιδιά είχαμε στην αγία Θεοδώρα; Πρέπει να είναι καλοί δέκτες πρώτα-πρώτα, δεν μιλάω για το πόσα χαρίσματα έχουν, πρέπει να είναι καλοί δέκτες και να τους αγαπάς. Αν καταλάβουν ότι τους αγαπάς, δένονται μαζί σου. Εγώ έχω πρότυπο τον Γερο-Μελέτιο, πού μας αγαπούσε πολύ. Είναι πολύ σημαντικό αυτό, να τον αγαπάς τον άλλον ανιδιοτελώς. Τον αγαπάς γιατί τον αγαπάς. Μας αγαπούσε, έδινε την καρδιά του. Του έλεγε ένα πράγμα και καθόταν να σου εξηγήσει μία ώρα εκεί χωρίς να φύγει και έλεγε «παιδάκι μου, κοίτα αυτό, κοίτα το άλλο», ξανά και ξανά. Τα μουσικά θα τα μάθεις, αν προσπαθήσεις. Δεν είναι μόνο αυτό. Το άλλο σημαντικό πράγμα είναι, ότι μαθαίνεις να το βάζεις στην πράξη. Αμα το αφήνεις, ξεχνιέται. Μόνο στην πράξη. Την μεγαλύτερη εμπειρία εγώ την έχω με τα μοναστήρια. Πέρασαν από τα χέρια μου 10 μοναστήρια. Αυτή είναι η εμπειρία μου, ότι τη γνώση θα την έχεις, αλλά δεν κάνουν όλοι για δάσκαλοι. Και εμένα με βοήθησε πολύ το σχολείο, τα παιδιά. Μετά πρέπει να ψάξεις να βρεις τρόπους για τον καθένα, πρέπει να βρεις τον καλύτερο τρόπο, γιατί ο καθένας αντιλαμβάνεται τα πράγματα λίγο διαφορετικά, επειδή είναι διαφορετικός άνθρωπος.

Ερ. Να ρωτήσω κάτι λίγο διαφορετικό. Πώς θεωρείται ο μαθητής μπορεί να «αξιολογήσει» το δάσκαλο; Να πει αυτός ο δάσκαλος δεν είναι για μένα, δεν με βοηθάει σε κάτι.

Απ. Νομίζω ότι θα καταλάβει ο μαθητής και θα φύγει. Ας πούμε τα παιδιά του Δημοτικού στην πρώτη δευτέρα τάξη μπορείς να τα ξεγελάσεις από κει και πάνω τα παιδιά καταλαβαίνουν ποιος τα αγαπάει, ποιός νοιάζεται για αυτά, ποιος θέλει να μάθουν. Έτσι είναι τα παιδιά. Αν το κάνει για τα λεφτά ο άλλος μόνο, θα το καταλάβει ο μαθητής. Κάποιος μπορεί να είναι άριστος γνώστης, αλλά να μην είναι δάσκαλος. Γι' αυτό είχαν τόσο μεγάλη τιμή οι δάσκαλοι παλιά. Για να είσαι δάσκαλος, για να πει ο άλλος δάσκαλος, σημαίνει ότι έχεις όλα αυτά έχεις και αυτό και εκείνο και το άλλο. Πέρα από τη γνώση έχει κι άλλα χαρίσματα ο δάσκαλος, έχει την μεταδοτικότητα, να ψάχνει να βρει το καλύτερο τρόπο για τον μαθητή, να τον αγαπάει, να τον νοιάζεται, γιατί δένεται μετά. Αν πάρεις κάποιον να του κάνεις μάθημα, όπως ένα μοναστήρι, είτε το θέλεις είτε δεν το θέλεις γίνεσαι οικογένεια και νοιάζεσαι γι' αυτό

4. Σύνθεση

Ερ. Πείτε λίγο για το συνθετικό κομμάτι. Πώς ξεκινήσατε να γράφετε;

Απ. Ξεκίνησα να γράφω με αφορμή το μοναστήρι αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στη Χαλκιδική. Μου ζήτησαν ένα δοξαστικό του Αγίου Γρηγορίου, επισκόπου Ακραγαντίνων. Το πρώτο δοξαστικό που έγραψα ήταν αυτό. Μου λένε έχουμε αγρυπνία, έχουμε άγια λείψανα, θα κάνουμε λειτουργία, μπορείτε να μας γράψετε τα δοξαστικά; Ναι, αλλά αν θέλεις να κάνεις το δάσκαλο πρέπει να ασχοληθείς και με αυτό το κομμάτι. Θα το γράψω λέω. Γράφω, αλλά ορθογραφικά δεν ήταν καλό, ενώ σαν έμπνευση ήταν καλό. Ξεκίνησα. Μετά γιορτάζει η μια αδερφή, έχουμε λειτουργία, φυλλάδα. Βάλε 45 αδελφές οι μισές και παραπάνω ήταν από φυλλάδα. Ξεκίνησα από αυτό, δεν είχα κάποιο πρόγραμμα με το χέρι έγγραφα.

Ερ. Είπατε ήσασταν ανορθόγραφος πότε το καταλάβατε;

Απ. Το κατάλαβα μετά από κάμποσο καιρό βλέπω εκείνο πρέπει να φύγει εκείνο να φύγει, γιατί αν ασχοληθείς με κάτι, πρέπει να το κάνεις και σωστά. Είδα και τους κανόνες ορθογραφίας. Σαν πρότυπο είχα την Κυψέλη γιατί στο Όρος μεσουρανούσε η Κυψέλη του Στεφάνου και ο Φωκαέας. Δηλαδή του Πέτρου το Δοξαστάριο δεν το είχανε, δεν υπήρχε σε κανένα μοναστήρι, σε κανένα κελί, ούτε στο Πρωτάτο. Στο Πρωτάτο υπήρχε η Κυψέλη, γιατί θεωρούσαν την Κυψέλη πιο πλήρη, σαν βιβλίο. Είχε τα τροπάρια της Λιτής έχει και τα Κοντάκια, Απολυτικά και τα στιχηρά που έχουν σε διάφορες γιορτές, τα ιδιόμελα, ενώ ο Πέτρος δεν τα έχει, έχει μόνο Δοξαστικό, Εσπερινό, Απόστιχα και Αίνους. Γι' αυτό χρησιμοποιούσαν την Κυψέλη. Η Κυψέλη έχει και δύσκολα πράγματα.

Ερ. Δηλαδή, όταν ξεκινήσατε να συνθέτετε δοξαστικά είχατε στο μυαλό σας την Κυψέλη;

Απ. Την Κυψέλη, τον Φωκαέα και με τον Πέτρο, διότι σε καθημερινές λειτουργίες και σε εσπερινούς που δεν έχει γιορτή δεν μπορείς να γράψεις δοξαστικά του Ιακώβου, με φόρμες μεγάλες κλπ ή σαν του Φιλανθίδη, διότι είναι για καθημερινή χρήση. Ξεκίνησα, λοιπόν, από κει και έγραψα στην αρχή δοξαστικά. Μετά γιόρταζε ο γερο-Θεόκλητος στον άγιο Αρσένιο και είπε να κάνουμε την ακολουθία του αγίου Θεοκλήτου με τα προσόμοια, με τα ιδιόμελα, αργό απολυτικό, και λοιπά. Εκεί ήταν λίγο μεγαλύτερα σαν πιο επίσημα, γιατί ήταν μοναστήρια έκαναν αγρυπνία, τα έκανα πιο αργά σκεπτόμενος τον Φιλανθίδη και τον Ιάκωβο, αυτούς είχα σαν πρότυπο. Τα περισσότερα είναι μικρά. Είναι πολλές οι ακολουθίες που έχω γράψει και πολλά δοξαστικά αγίων. Έγραψα

Χερουβικά, αργές Δοξολογίες, μετά Πολυελαίους, Εκλογές τα έκανα για μένα αυτά δεν τα ζήτησε κάποιος, αλλά υπήρχαν και πράγματα που μου τα ζήτησαν.

Ερ. Πού θεωρείτε ότι μπαίνει το προσωπικό ύφος, όταν γράφετε; Π.χ. Λέτε ξεκινάω να γράψω δοξαστικά κι έρχονται στο μυαλό μου του Στεφάνου.

Απ. Πάλι βάζεις τον εαυτό σου μέσα.

Ερ. Σίγουρα, αλλά όταν γράφεις παράδειγμα μια Δοξολογία σε πρώτο ήχο σκέφτεσαι ότι υπάρχει η Δοξολογία του Ιακώβου, υποτίθεται ότι πρέπει να γράψεις κάτι διαφορετικό;

Απ. Έχεις τη δική σου έμπνευση.

Ερ. Πώς το διαχειριστήκατε; Σκεφτόσασταν να μη μοιάζει με του τάδε ή θα γράψω τη δική μου έμπνευση κι ας μοιάζει;

Απ. Θα γράψω αυτό που θέλω εγώ και ας μοιάζει με του άλλου

Ερ. Δεν σκεφτόσασταν ότι εγώ πρέπει να προσφέρω κάτι διαφορετικό;

Χ. Όχι γιατί μετά μπαίνεις σε άλλη διαδικασία. Θα πάρεις στοιχεία, δεν γίνεται να μην πάρεις στοιχεία για θέσεις, αλλά πρέπει να βάλεις και τον εαυτό σου. Θα πάρεις στοιχεία και από άλλες Δοξολογίες, δεν μπορείς να τα βγάλεις εντελώς. Στις Εκλογές που έχω γράψει -και έχω γράψει πολλές Εκλογές- εκεί είναι άλλη διαδικασία. Οι πολυελαίοι και οι Εκλογές έχουν μία άλλη σύνθεση, ξεφεύγει από τα όρια της κλασικής σύνθεσης διότι είναι εγκωμιαστικός ο «λόγος». Πρέπει να έχεις εμπειρία, πρέπει να είσαι χορτάτος για να γράψεις. Αν δεν είσαι χορτάτος, δεν μπορείς να γράψεις εύκολα. Εκτός αν είσαι άνθρωπος του Θεού, να σου ανοίξει ο Θεός το μυαλό να τα βάλει μέσα και να καθίσεις να τα γράψεις. Πρέπει να είσαι χορτάτος και να σου βγαίνουν εύκολα πράγματα. Αλλά κάθε μέρα δεν είναι ίδια, να ξέρετε. Όλες οι μέρες δεν είναι ίδιες, γιατί είσαι άνθρωπος, έχεις προβλήματα, έχεις οικογένεια πρέπει να είσαι σε μία τέτοια ψυχική κατάσταση και για να ασχοληθείς πρέπει να τα αφήσεις στην άκρη. Πιο καλά είναι να γράφεις τη νύχτα, εμένα μου αρέσει να γράφω τη νύχτα. Τώρα γράφω την ακολουθία της Παναγίας της Ξενιάς.

Ερ. Υπάρχουν φορές που σας έρχονται πράγματα αλλά σκέφτεστε ότι αυτό δεν είναι σωστό να το γράψω, δεν είναι παραδοσιακό;

Απ. Προσπαθώ να είμαι μέσα στο «σύνταγμα», δηλαδή να είναι μέσα στην παράδοση. Σκέφτομαι δηλαδή αν αυτό δεν ταιριάζει, δεν είναι μέσα στην παράδοση. Δεν μπορώ να φύγω έξω από το όριο, από το πλαίσιο και να κάνω εξεζητημένα πράγματα. Θα κάνω στους Πολυελαίους ,όντως υπάρχουν διαφορετικές θέσεις εκεί , υπάρχει ελευθερία μεγάλη. Αυτό σκέφτομαι, δηλαδή να μη ξεφύγω από τα πλαίσια. Σκέφτομαι αυτό θεωρείται εντάξει για την Εκκλησία; Θεωρείται κλασικό; Είναι μέσα στα όρια της «νομιμότητας»;

Ερ. Έχετε στο μυαλό σας δηλαδή κάποιους κανόνες;

Απ. Ναι, έχω κάποιους κανόνες και δεν ξεφεύγω από αυτούς. Τα περισσότερα δοξαστικά είναι σύντομα και φροντίζω οι λέξεις να έχουν κάποια έννοια σε σχέση με το μέλος, η μουσική να επενδύει το λόγο ναί μεν, αλλά να προέχει και ο λόγος μαζί στα σύντομα μέλη.

Ερ. Ποια είναι η άποψή σας, όταν συνθέτει κάποιος ένα αργό μέλος, πρέπει να σκέφτεται ποιος θα το ψάλλει; Μπορεί να το ψάλλω εγώ που είμαι υψίφωνος ή κάποιος άλλος που είναι βαρύτονος;

Απ. Με τις καλόγριες το σκέφτηκα μερικές φορές.

Ερ. Όταν συνθέτετε ένα αργό μάθημα, ένα Δοξαστικό ή έναν Πολυέλαιο που μπορεί να έχετε ελευθερία, σκέφτεστε ότι θα το ψάλλω εγώ αυτό και να μην πάει πολύ ψηλά να μην έχει μεγάλο εύρος ή γράφετε αυτό που θέλετε εσείς, αυτό που σας αρέσει;

Απ. Κατά τα μέτρα μου δεν γράφω. Το μουσικό κείμενο να μπορούν να το ψάλλουν όλοι. Μέσα σε κάποιο λογικό πλαίσιο όχι όπως το τροπάριο της Κασσιανής του Χουρμουζίου που ξεκινάει κάτω με πα και φτάνει επάνω Δι.

Ερ. Συνήθως χρησιμοποιείτε θέσεις οι οποίες είναι καταγεγραμμένες ή βάζετε και δικές σας με περισσότερες αναλύσεις;

Απ. Καταγεγραμμένες. Καμιά φορά βάζω περισσότερες φθορές από αυτές που πρέπει, μήπως δεν καταλάβει κάποιος και κάνει άλλα πράγματα. Όσον αφορά κάποια ανάλυση, μήπως δεν καταλάβουν πώς θέλω εγώ να το εκτελέσουν το τάδε σημαδόφωνο. Όμως δεν γράφω κατά τα μέτρα μου. Γράφω κάτι που να μπορούν να το πουν όλοι. Και αυτό είναι πολύ σημαντικό. Επίσης πολλά πράγματα έχω γράψει για τις μοναχές που κάνω μάθημα, για τα συγκεκριμένα μοναστήρια που μου ζήτησαν δοξαστικά αγίων, έγραψα γιατί έλεγα αυτές θα το βγάλουν λίγο πιο διαφορετικό και ίσως να μη το ψάλλουν σωστά.

Ερ. Εσείς έχετε προσωπικό ύφος στη σύνθεση; Θεωρείτε ότι πρέπει να έχει ο συνθέτης προσωπικό ύφος; Δηλαδή να διαβάσει κάποιος μία σύνθεση και να πει αυτό είναι του Χασανίδη;

Απ. Ναι, αυτό είναι σημαντικό. Αν διαβάσουμε τους συγγραφείς αυτούς που υπάρχουν σήμερα παλαιούς θα πούμε αυτός είναι Πέτρος, αυτός είναι Κωνσταντίνος, αυτός είναι Δανιήλ, αυτός είναι Βιολάκης, αυτός είναι Στέφανος. Εντάξει, αυτό γίνεται από μόνο του και δεν το επιδιώκεις. Γιατί έχεις έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης στη σύνθεση, είσαι ένας διαφορετικός άνθρωπος, έχεις διαφορετική καρδιά.

Ερ. Η σύνθεση θεωρείται ότι είναι για όλους; Είπατε ότι η διδασκαλία αντίστοιχα δεν είναι για όλους είναι και χάρισμα.

Χ. Δεν ξέρω αν είναι για όλους, αλλά θα πρέπει να ασχοληθείς πάρα πολύ. «Το αγώι ξυπνάει τον αγωγιάτη».

Ερ. Θεωρείται ότι πρέπει να συνθέτει; Υπάρχουν και αυτοί που λένε ότι πρέπει οι ψάλτες να συνθέτουν, να αφήνουν πράγματα, να εκφράζονται.

Απ. Για να συνθέσει κάποιος πρέπει να είναι χορτάτος. Εγώ αυτό το έχω σαν αρχή. Αλλά και στο Πατριαρχείο, αν δούμε, όλοι οι ψάλτες ψάλλουν τα δικά τους μέλη. Νομίζω ότι πρέπει να είναι χορτάτος κάποιος για να μπορεί να γράψει, πρέπει να έχει μέσα στο μυαλό του θέσεις, φόρμες. Για έναν Κυριακάτικο ψάλτη νομίζω ότι είναι δύσκολο, κι αν θα το κάνει, θα φαίνεται ότι είναι αδόκιμο. Έτσι πιστεύω.

Ερ. Να έχει να προσφέρει κάτι, δηλαδή, να έχει να πει κάτι καινούργιο.

Απ. Ναι να έχει να πει κάτι. Να έχει στο μυαλό του θέσεις που να βασίζονται στην Παράδοση. Για να έχεις στο μυαλό σου θέσεις, πρέπει να έχεις διαβάσει.

Ερ. Όχι να καταγράψει αυτό το μάθημα, όπως το λέω εγώ, να πει κάτι καινούργιο.

Απ. Να μείνει το μάθημα για να μπορούν να το ψάλλουν όλοι. Εδώ στη Θεσσαλονίκη έγραψε ο Καραμάνης κατά το λαρύγγι του, έγραψε ο Ταλιαδώρος κατά το λαρύγγι του. Αυτό εγώ δεν το θέλω. Να μπορούν να το ψάλλουν όλοι και να αφήνει κάτι πνευματικό αυτό που θα γράψεις, να αγγίζει τον άλλον, αυτό

μετράει, να τον αγγίζει τον άλλον. Γιατί καμιά φορά ξέρεις και εγώ γράφω τα σημάρδια αλλά όταν γράφω τα λόγια μετά αρκετές θέσεις αλλάζουν.

Ερ. Άρα δεν είναι μουσική για τη μουσική.

Απ. Δεν είναι μουσική για τη μουσική, είναι μουσική για συγκεκριμένο λόγο, είναι για την προσευχή. Είναι εργαλείο η μουσική, δεν είναι αυτοσκοπός, είναι εργαλείο, είναι μέσο για να προσευχηθούμε. Αν το δούμε έτσι, έχει αξία αν το δούμε διαφορετικά δεν έχει αξία και αυτό το καταλαβαίνει ο άλλος.

Ερ. Αυτό ισχύει σε κάθε περίπτωση στην ψαλτική.

Απ. Σε κάθε περίπτωση. Η ψαλτική είναι εργαλείο, είναι μέσο. Όποιος φύγει από αυτό το μέσο... Άλλο να κάνω πανεπιστημιακή δουλειά ή να κάνω έρευνα, τότε είναι άλλη κατάσταση. Αν ψάλλουμε αυτά που έχουμε γράψει και χρησιμοποιούμε αυτά που ψάλλουμε για την προσευχή, τότε έχουμε πετύχει το σκοπό μας, αλλιώς θα περάσουν τα χρόνια και θα σε έχουν ξεχάσει όλοι. Ενώ άλλος λέει θα πάω εκεί γιατί θα προσευχηθώ. Θα βγάλω το κομποσχοινάκι μου, θα πιάσω την ακρούλα μου και θα πω «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με τον αμαρτωλό». Αυτός είναι ο σκοπός της ψαλτικής και όχι να μας πούνε μπράβο ή ζήτω. Η έρευνα είναι άλλη δουλειά. Οι πατέρες μας έτσι την χρησιμοποιούσαν την ψαλτική με ταπείνωση. Αυτά μας έμαθαν. Γιατί αν νομίζουμε ότι κάποιος είμαστε, τότε έχουμε αποτύχει. Όλους μας περιμένει ένα καλάμι απ έξω. Άλλος το παίρνει και στηρίζεται και άλλος το καβαλάει πολύ εύκολα. Έτσι είναι η ψαλτική για μένα.

Ερ. Αποτυπώνεται το ύφος και το ήθος ενός ψάλτη στη σύνθεση; Μπορούμε να καταλάβουμε έναν χαρακτήρα διαβάζοντας.

Απ. Βέβαια, βγάζει χαρακτήρα. Δεν βγάζει χαρακτήρα ο Χουρμούζιος ότι ήταν στριφνός σε πολλά πράγματα; Ο Γρηγόριος ήταν διαφορετικός, ο Ιάκωβος δεν βγάζει χαρακτήρα; ο Δανιήλ, ο Πέτρος βγάζουν χαρακτήρα. Όπως ακούς ένα ποίημα και λες αυτό είναι του Σεφέρη ή αυτός είναι ένας πίνακας του Εγγονόπουλου, γιατί σου βγάζει κάτι διαφορετικό. Άλλος διαβάζει εκκλησιαστικά κείμενα και λέει αυτό είναι του τάδε, γιατί χρησιμοποιεί ορολογία διαφορετική και βγάζει έναν χαρακτήρα μέσα από τα λεγόμενα. Και είναι δεδομένο γιατί είμαστε διαφορετικοί άνθρωποι. Ούτε εγώ μπορώ να γίνω σαν και σένα ούτε εσύ σαν και μένα. Κανείς δεν μπορεί να γίνει σαν τον άλλο. Και αυτό είναι το μεγαλείο. Σημασία έχει ότι όλοι έχουμε τον ίδιο σκοπό. Τί; Να έρθω στην Παναγούδα, να έρθω στην Αγία Θεοδώρα να πάω στον Άγιο Δημήτριο, αλλά με σκοπό να βοηθηθώ, να προσευχηθώ. Αυτό με ενδιαφέρει. Αυτό το είχα

οι καλόγεροι. Ο πιο αγράμματος καλόγερος, που δεν ήξερε πολλά μουσικά έψαλε και έβγαζε καρδιά. Αυτή η μουσική είναι καρδιακή πρώτα πρώτα, δεν είναι από το στόμα. Να βγάζεις καρδιά. Καταθέτεις καρδιά εδώ. Το ευχαριστιέσαι εσύ. Προσεύχεσαι εσύ, νιώθεις γλύκα μεγάλη, φτερουγίζει η καρδιά σου.

Την ψαλτική τη θέλω για να ζήσω την ακολουθία. Το βίωμα, το ταξίδι. Είναι βιωματική η μουσική μας. Δεν είναι για τα αυτιά. Είναι για την καρδιά. Να πω και κάτι προσωπικό επ' αυτού, παρότι δεν πρέπει να τα λέμε αυτά. Ήμουν μικρός στην Αθωνιάδα και τότε που τα έμαθα λίγο καλά έψαλλα με τα παιδιά και νόμιζα ότι θα σπάσει η καρδιά μου από την αγαλλίαση. Και σας μιλάω ειλικρινά. Δεν μπορούσα να πάρω ανάσα από αυτό που ένιωθα και λέω «Θεέ μου, πώς είναι αυτά τα πράγματα έτσι; Πώς είναι έτσι η ψαλμωδία;». Άκουγες τους παππούδες και έλεγες θα σπάσει η καρδιά μου. Η ψαλτική είναι θέμα πνευματικό, δεν γίνεται αλλιώς. Και όποιος βγαίνει από αυτό δεν έχει να κερδίσει κάτι. Εδώ δεν κάνεις όπερα να σε χειροκροτήσουν, αν και εκεί, πάλι η μουσική χτυπάει στην καρδιά του αλλουνού, καταλαβαίνει και παίρνει τα μηνύματά του. Εδώ πέρα όμως είναι καθαρά εργαλείο προσευχής. Οτιδήποτε μέσα στην Εκκλησία είναι τοποθετημένο από τους Πατέρες έτσι, ώστε όλα να καταλήγουν στην προσευχή.

-Σας ευχαριστώ πάρα πολύ κ. Χασανίδη